

DE LIMBURGSE LAND- EN TUINBOUW IN KAART

provincie
Limburg

VOORWOORD

ANALYSERAPPORT LAND- EN TUINBOUW

INGE MOORS

Beste lezer,

Voor u ligt het analyserapport van de Limburgse land- en tuinbouw; een sector die ook anno 2014 een belangrijke economische en maatschappelijke rol te spelen heeft. Als hoeder van het platteland is de land- en tuinbouw het fundament van onze Vlaamse identiteit. Als belangrijkste ruimtegebruiker neemt de land- en tuinbouw niet enkel letterlijk maar ook figuurlijk een belangrijke plaats in. **Het land- en tuinbouwbeleid is verweven met ons beleid inzake ruimtelijke ontwikkeling, toerisme, leefmilieu, natuur en economie.**

De land- en tuinbouw is onze primaire sector en concurreert op wereldschaal, en is zowel voor onze Limburgse economie als voor de wereldeconomie een onmisbare schakel. De ongeveer 3 000 Limburgse land- en tuinbouwbedrijven creëren direct en indirect een regelmatige tewerkstelling van bijna 8 000 mensen en realiseren een totale productiewaarde van 670 miljoen euro. De land- en tuinbouw is echter geen geïsoleerde sector maar is de eerste schakel van het zogenaamde agrobusinesscomplex; het geheel van de toeleverende en verwerkende industrie en de handel. **Het ganse complex van productie, verwerking, afzet en vermarkting genereert in Limburg een totale productiewaarde van 6,2 miljard euro.**

“DE LAND- EN TUINBOUW IS GEEN GEÏSOLEERDE SECTOR MAAR IS DE EERSTE SCHAKEL VAN HET AGROBUSINESSCOMPLEX”

Bovenop de primaire sector bedraagt de tewerkstelling in het agrobusinesscomplex ongeveer 12 650 mensen; de meer dan 31 000 seizoensarbeiders niet meegerekend.

Terecht stelt Vlaanderen dat boeren en tuinders ondernemers in het kwadraat zijn. De land- en tuinbouw moet voortdurend aanpassen aan de prijsvolatiliteit van de wereldmarkt, de wijzigende productie- en marktsituaties, de hoge eisen inzake voedselveiligheid, de strenge regelgeving inzake mest of vergroening of de impact van milieumaatregelen. Daarnaast is de agrarische sector bij uitstek onderhevig aan weersomstandigheden.

Land- en tuinbouw is geen statisch gegeven, integendeel. Om maatregelen te verantwoorden en maatschappelijk draagvlak te creëren is het nuttig de land- en tuinbouw in kerncijfers en kaartmateriaal te vatten. Het rapport dat voor u ligt is een extract van een landbouwplattelandkaart die in 2013 werd opgemaakt in opdracht van en in samenwerking met de provinciale landbouwdienst. Dit analyserapport kan gezien worden als een nul-meting, een ijkpunt om het toekomstig beleid op te enten, om de juiste keuzes te maken om zo vanuit het beleid niet alleen het economische potentieel van de landbouw, maar van heel het agrobusinesscomplex te behouden en te versterken.

Inge Moors

Gedeputeerde voor Landbouw en Platteland

LAND- EN TUINBOUW IN LIMBURG

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	3
HOOFDSTUK 1 : KERNCIJFERS LAND- EN TUINBOUW	6
1. LANDBOUWAREAAL	8
1.1 Oppervlakte	
1.1.1 Ruimteijke planning	8
1.1.2 Grondgebruik van de agrarische sector	9
1.2 Geografische spreiding	10
1.3 Eigendomssituatie	11
2. LANDBOUWBEDRIJVEN	12
2.1 Aantal en geografische spreiding	12
2.2 Evolutie	13
2.3 Grootte van de bedrijven	14
2.4 Typologie	15
2.4.1 Akkerbouw	16
2.4.2 Tuinbouw	17
2.4.3 Veehouderij	20
2.5 Biologische landbouw	25
2.6 Landbouwverbreding	27
3. LANDBOUWER-ONDERNEMER	28
3.1. Leeftijd en opvolging	28
3.2 Opleiding	30
HOOFDSTUK 2 : ECONOMISCHE BETEKENIS LAND- EN TUINBOUW	32
1. PRODUCTIEWAARDE	34
1.1 Akkerbouw	34
1.2 Tuinbouw	35
1.2.1 Fruitteelt	35
1.2.2 Groenteteelt	36
1.2.3 Sierteelt	37
1.2.4 Glastuinbouw	38
1.3 Veehouderij	38
1.3.1 Rundveehouderij	38
1.3.2 Varkenshouderij	39
1.3.3 Pluimveehouderij	40
1.4 Totale productiewaarde	41
2. TEWERKSTELLING	42
2.1 Regelmatige tewerkstelling	42
2.2 Seizoensarbeid	45
2.3 Totale tewerkstelling in de primaire sector	45
HOOFDSTUK 3 : HET AGROBUSINESSCOMPLEX	47
1. DEFINITIE	48
2. AANTAL BEDRIJVEN	51
3. ECONOMISCHE WAARDE	51
4. TEWERKSTELLING	52
HOOFDSTUK 4 : BELEID	55
1. EUROPA	56
1.1 Historiek	56
1.2 Het gemeenschappelijk landbouwbeleid vandaag	57
2. VLAANDEREN	57
3. LIMBURG	58
3.1 Landbouwbeleid	58
3.2 Plattelandsbeleid	58
HOOFDSTUK 5 : CONCLUSIE	61
1. KERNCIJFERS LAND- EN TUINBOUW	62
2. ECONOMISCHE BETEKENIS LAND- EN TUINBOUW	63
3. HET AGROBUSINESSCOMPLEX	63
4. UITDAGINGEN	64
VERKLARENDE WOORDENLIJST	65

HOOFDSTUK 1

KERNCIJFERS LAND- EN TUINBOUW LIMBURG

EEN DIEPGAANDE ANALYSE

1. LANDBOUWAREAAL

1.1 OPPERVLAKTE

Land- en tuinbouwbedrijven gebruiken grond voor het oprichten van bedrijfsgebouwen, het telen van gewassen en het houden van vee. De landbouwsector is in Limburg de grootste grondgebruiker, 46 % van de totale oppervlakte van de provincie (2 422 km² oftewel 242 200 hectare) is voorbestemd voor land- en tuinbouwbedrijven, namelijk 112 000 hectare. Hiervan is momenteel 89 888 ha, of 37% effectief in gebruik door de land- en tuinbouwsector.

1.1.1. Ruimtelijke planning

Er is een onderscheid tussen de ruimte die de land- en tuinbouwsector planologisch ter beschikking heeft, en de ruimte die zij effectief benut. Enerzijds houden we rekening met het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV), dat de gewenste omgang met het ruimtegebruik in het Vlaams Gewest schetst. Het RSV stelt dat we de resterende open ruimte zoveel als mogelijk moeten bewaren en de steden herwaarderden, zodat Vlaanderen een aangename regio blijft om te wonen, werken en leven. Het RSV reserveert in Vlaanderen 750 000 ha (55,5 % van de totale oppervlakte) voor de land- en tuinbouw. In Limburg is 112 200 ha (46 %) agrarisch gebied voorzien.¹ De land- en tuinbouw is daarmee in Limburg, net als in andere provincies de meest voorkomende bestemmingscategorie.

TABEL 1 : RUIMTEBEGROTING LIMBURG 2013

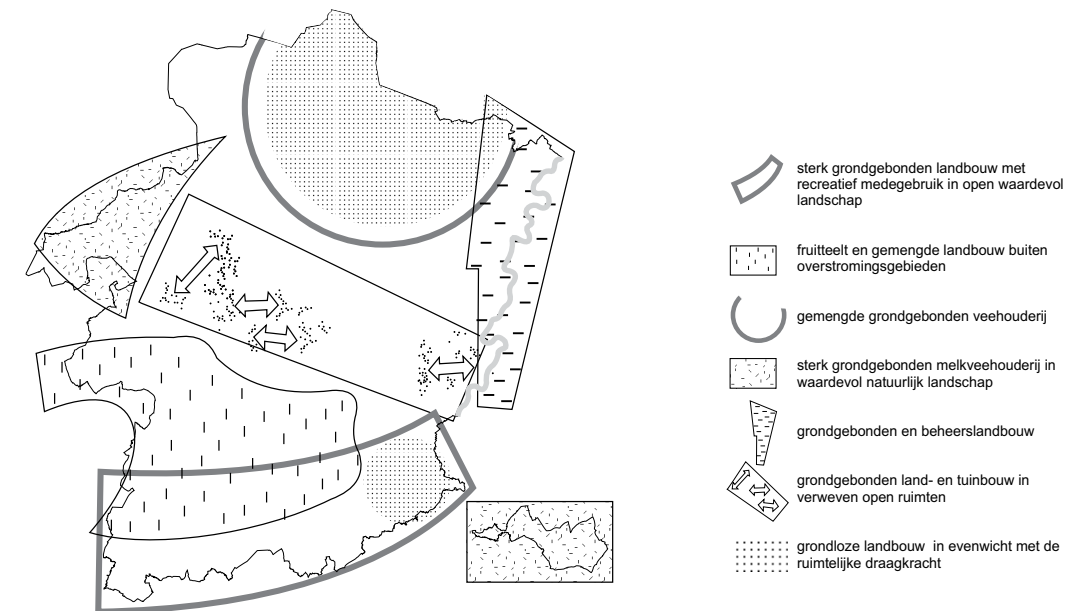
Ruimtebegroting		
Bestemmingscategorie	toestand 2013 Limburg	Aandeel
Wonen	40 550 ha	16,7 %
Vrije tijd	4 400 ha	1,8 %
Natuur, bos en groen	58 050 ha	23,9 %
Landbouw	112 200 ha	46,2 %
Industrie	10 350 ha	4,3 %
Overige categorieën	17 150 ha	7,1 %

In 2003 werd het RSV door de provincie Limburg vertaald in het Ruimtelijk Structuurplan Provincie Limburg (RSPL). Bij de herziening van het RSPL in 2012 heeft provincie Limburg ook aandacht besteed aan de specifieke uitdagingen van de land- en tuinbouwsector. Volgende krijtlijnen worden echter uitgezet voor de gehele provincie Limburg:

1. Gebieden met grote aaneengesloten landbouwgebieden van provinciaal belang dienen maximaal behouden te blijven. Het aansnijden van landbouwgebruikerspercelen voor bebouwing wordt zoveel mogelijk tegengegaan.
2. Bijkomende gebouwen dienen zoveel mogelijk aan te sluiten bij bestaande gebouwen.
3. Zorgzaam omspringen met bodem en water is essentieel voor het behoud van de grote productiepotentie.
4. Versnippering van landbouwgebied dient zoveel mogelijk vermeden te worden.

Het Ruimtelijk Structuurplan Provincie Limburg verwezenlijkt zo een verder uitdieping van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen op provinciaal niveau. In onderstaande kaart wordt de gewenste ruimtelijk-agrarische structuur uit het RSPL weergegeven.

FIGUUR 1 : GEWENSTE RUIMTELIJKE AGRARISCHE STRUCTUUR (BRON: RSPL, 2012)

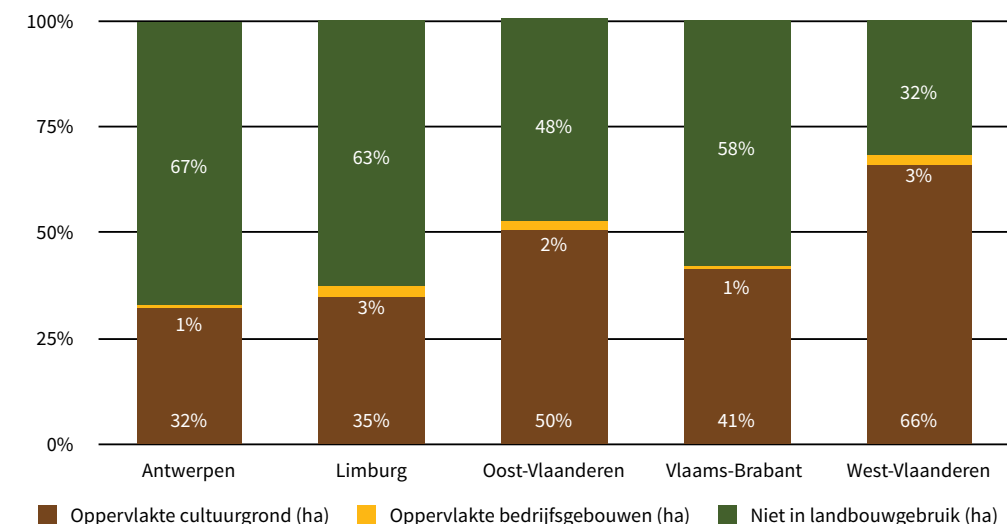

1.1.2. Grondgebruik van de agrarische sector

Naast de oppervlakten die planologisch gereserveerd zijn, bestaan er cijfers over het effectieve grondgebruik door de professionele land- en tuinbouwsector. De Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie (ADSEI) van de Federale Overheidsdienst Economie verzamelt landbouweconomische gegevens bij de gekende land- en tuinbouwbedrijven. Tot en met 2007 gebeurde dit bij elk bedrijf jaarlijks in de maand mei (Meitelling), vanaf 2008 worden de data steekproefsgewijs verzameld en daarna geëxtrapoléerd (Landbouwenquête). Op gewestelijk en provinciaal niveau zijn de cijfers voldoende betrouwbaar. De land- en tuinbouwsector in Vlaanderen gebruikte in 2012 een totaalareaal van 644 091 ha grond, waarvan 618 183 ha (96 %) werd gebruikt voor de teelt van gewassen. De Limburgse land- en tuinbouwbedrijven gebruiken 89 888 ha (14 %) van het Vlaamse oppervlaktetotaal. De sector heeft daarmee 37 % van de oppervlakte van Limburg in gebruik. De verhouding tussen de oppervlakte van de bedrijven en de totale oppervlakte van de provincie is vergelijkbaar met dat van de provincies Antwerpen en Vlaams-Brabant. Oost- en West-Vlaanderen zijn verhoudingsgewijs de grootste landbouwprovincies in Vlaanderen. De land- en tuinbouwsector gebruikt er respectievelijk 52 % en 68 % van de totale oppervlakte van de provincie.

De Limburgse land- en tuinbouwbedrijven benutten een totaaloppervlakte van 6 226 ha voor bedrijfsgebouwen en dergelijke. Het merendeel, namelijk 83 662 ha, is in gebruik als cultuurgrond voor de teelt van gewassen.

FIGUUR 2 : AANDEEL VAN HET AGRARISCHE GRONDGEBRUIK IN VLAANDEREN (BRON: ADSEI, LANDBOUWENQUÊTE 2012)

Onderstaande tabel schetst specifiek het verloop van de gebruikte oppervlakte cultuurgrond door professionele landbouwbedrijven in Limburg en Vlaanderen. Het oppervlak cultuurgrond is door de jaren heen relatief stabiel gebleven, hoewel er over langere termijn (periode 2000-2012) een dalende trend zichtbaar is. Die is te verklaren door enerzijds het dalend aantal landbouwbedrijven en anderzijds door herbestemming van landbouwgronden naar andere gebruiksfuncties (wonen, industrie, natuur,...).

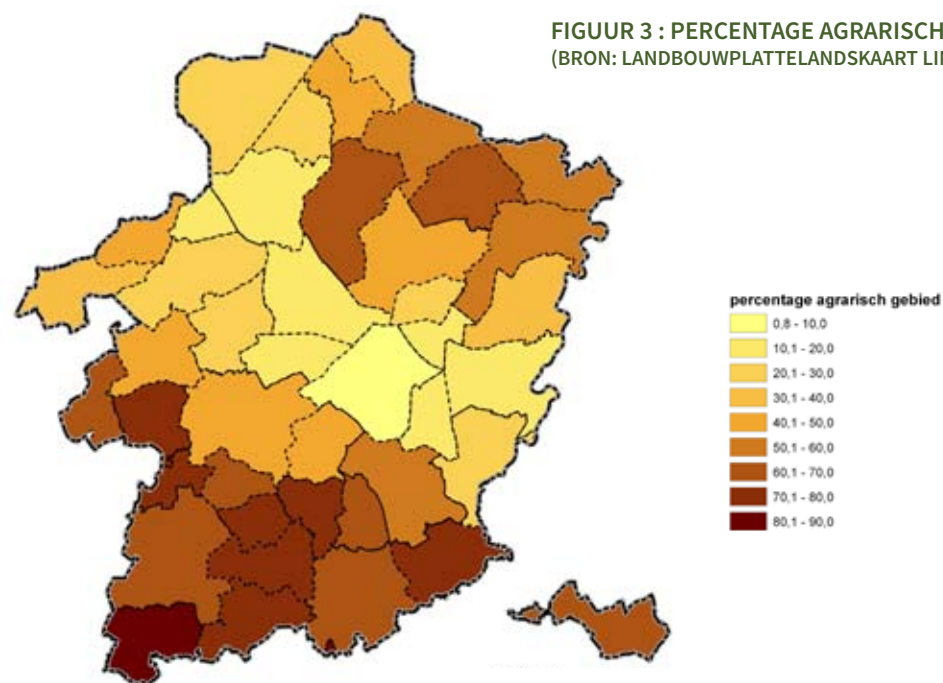
TABEL 2 : EVOLUTIE VAN DE OPPERVLAKTE CULTUURGROND, UITGEDRUKT IN HECTARE
(BRON: ADSEI, LANDBOUWENQUÊTE 2012)

Oppervlakte cultuurgrond						
	2000	2008	2009	2010	2011	2012
Vlaanderen	636 876	623 699	620 161	616 866	613 805	618 183
Limburg	86 613	84 241	83 663	83 174	81 642	83 662

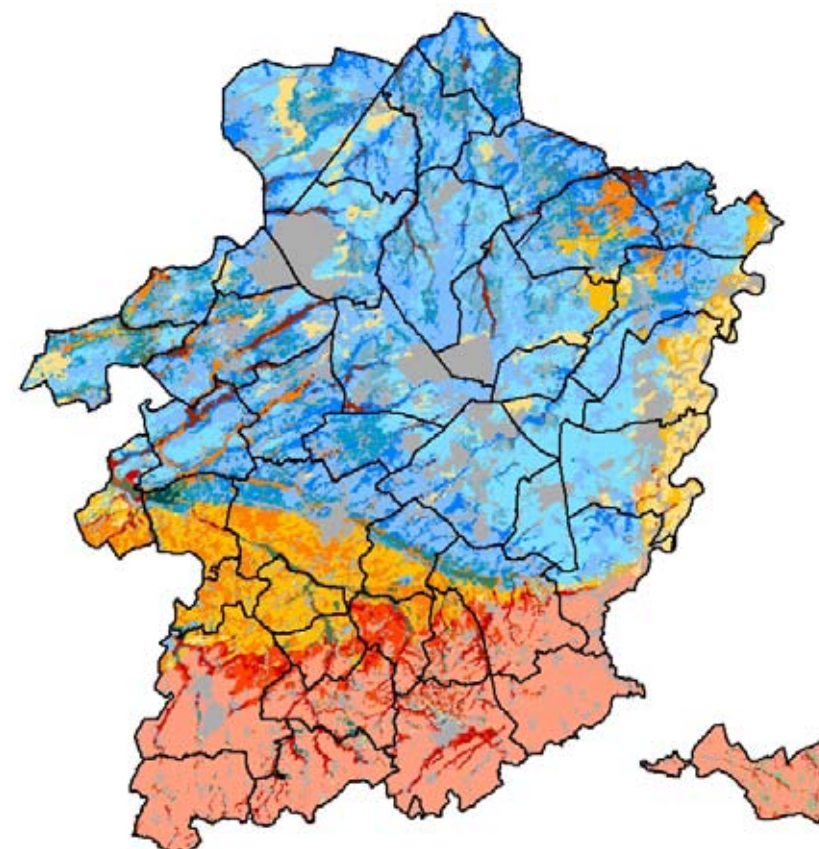
1.2 GEOGRAFISCHE SPREIDING

Niet overal in Limburg is de land- en tuinbouw even sterk aanwezig. Onder invloed van de Kempische Steenkoolmijnen in Midden-Limburg nam het aandeel van de land- en tuinbouwsector daar in de loop van de vorige eeuw af. Anderzijds kende de land- en tuinbouwsector een doorgedreven professionalisering en specialisering, gekenmerkt door het bodemtype. Vandaag de dag onderscheiden we dan ook twee grote landbouwstreken in Limburg. Enerzijds is er ten zuiden van Hasselt de regio Haspengouw-Voeren, met een sterke specialisatie in fruitteelt en akkerbouw op vruchtbare leemgronden. Anderzijds onderscheiden we in het noordoosten van de provincie de regio Kempen & Maasland, met een kenmerkende aanwezigheid van intensieve veehouderijen en groenteteeltbedrijven op zand en droge zandleemgronden.

Onderstaande kaart toont het aandeel van het agrarisch gebied ten opzichte van de totale oppervlakte van de gemeenten. De verminderde aanwezigheid van landbouw in Midden-Limburg is hier duidelijk te zien, evenals de aanwezigheid van de geconcentreerde landbouwregio's Haspengouw-Voeren en Kempen & Maasland. Voornamelijk in Haspengouw is het aandeel van agrarisch gebied groot. Dat heeft te maken met de sterke aanwezigheid van landbouwbedrijven die plantaardige productie (fruit, akkerbouw, groenten) als belangrijkste bedrijfsactiviteit uitoefenen. Herstappe en Gingelom zijn met respectievelijk 88,2 % en 86,1 % agrarisch gebied de gemeenten met het grootste aandeel landbouw. In Noord-Limburg zijn Peer (66,9 %) en Bree (63,0 %) de gemeenten met het grootste relatieve aandeel.

FIGUUR 4 : BODEMKAART VAN LIMBURG

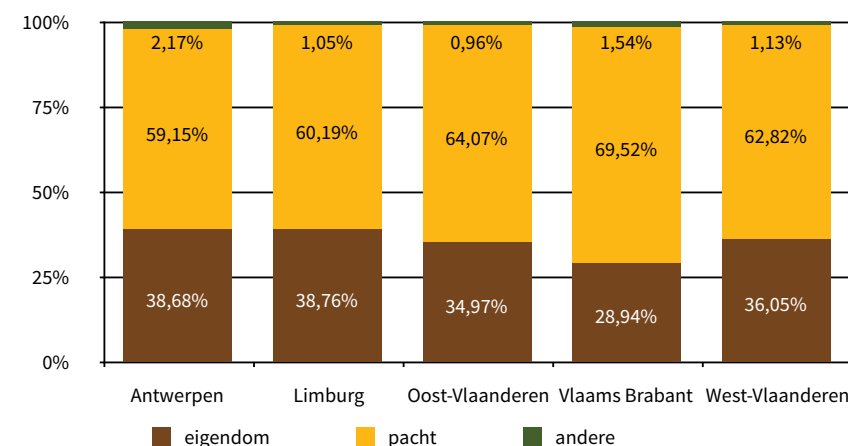

Zandbodems zijn aangegeven in blauwe kleuren, zandleem in gele kleuren en leembodems in rode kleurvariaties. De grijze vlakken geven de antropogene (menselijke) bodemverstoring aan en staan in de praktijk voor verstedelijkte ontwikkeling (Bron: Landbouwplattelandskaart Limburg, 2014)

1.3. EIGENDOMSSITUATIE

Net als in de andere Vlaamse provincies wordt het grootste deel van de bewerkte cultuurgrond gepacht. In Limburg is 39 % van de cultuurgrond eigendom van de land- en tuinbouwbedrijven. In de andere Vlaamse provincies ligt dit aandeel gelijk of zelfs lager. Naast pacht bestaan er in beperkte mate nog andere gebruiksovereenkomsten zoals het gratis gebruik of een deelpacht waarbij jaarlijks een deel van de oogst ter beschikking wordt gesteld aan de eigenaar van het perceel. Deze overeenkomsten zijn in de tabel gebundeld onder de categorie 'andere'.

FIGUUR 5 : EIGENDOMSSITUATIE VAN DE GEBRUIKTE CULTUURGROND
(BRON: ADSEI, LANDBOUWENQUÊTE 2012)

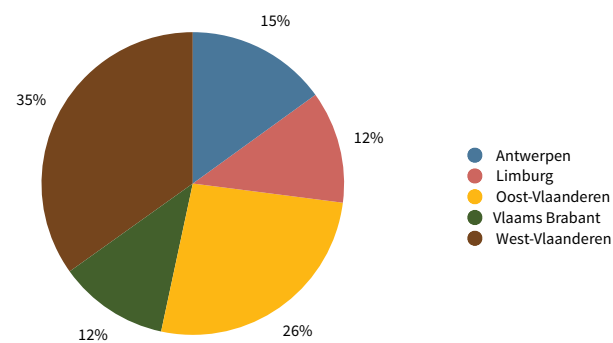

2. LANDBOUWBEDRIJVEN

2.1. AANTAL EN GEOGRAFISCHE SPREIDING

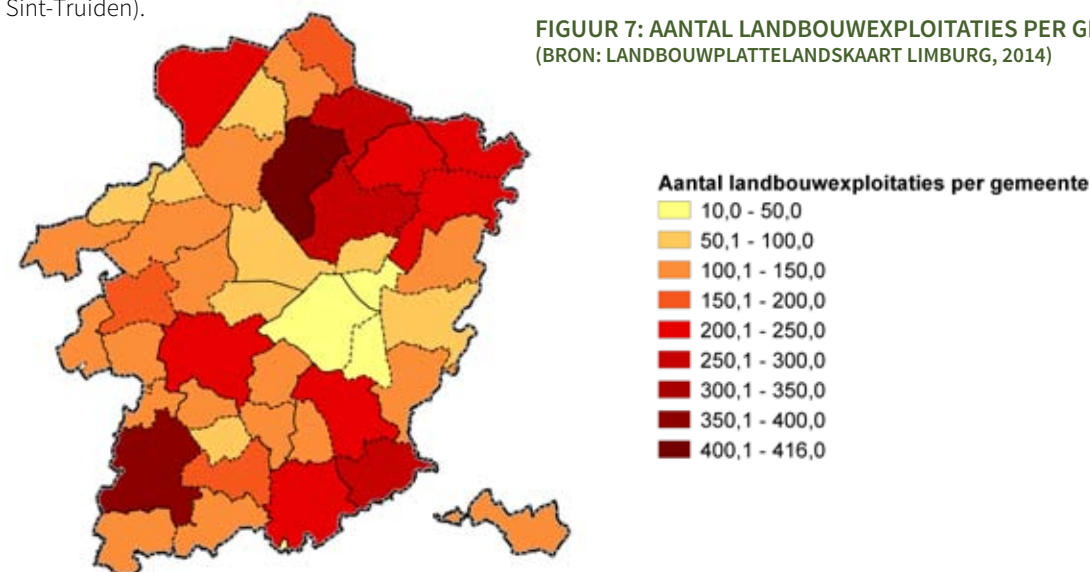
In Vlaanderen waren er in 2012 volgens de Landbouwenquête 25 217 land- en tuinbouwbedrijven actief. Oost- en West-Vlaanderen huisvesten samen meer dan 60% van alle Vlaamse landbouwbedrijven, de overige bedrijven zijn qua aantal ongeveer gelijk verdeeld over de provincies Antwerpen, Limburg en Vlaams-Brabant.

FIGUUR 6 : SPREIDING VAN LAND- EN TUINBOUWBEDRIJVEN IN VLAANDEREN
(BRON: ADSEI, LANDBOUWENQUÊTE 2012)

In Limburg zijn 3 024 bedrijven of omgerekend 12% actief. Op basis van de gedetailleerde gegevens van de verzamelaanvraag van het Vlaamse Departement Landbouw en Visserij kan het aantal Limburgse bedrijven volgens de Landbouwenquête verder opgesplitst worden in het aantal verschillende vestigingen (exploitaties) in de provincie. Een landbouwbedrijf kan namelijk meerdere exploitaties omvatten. In de zomer van 2013 bevonden er zich in totaal ca. 6 500 landbouwexploitaties in de provincie Limburg. De hoogste concentraties bevinden zich in het noordoosten van de provincie (met een piek in de gemeente Peer) en in Haspengouw (met pieken in Tongeren, Riemst, Bilzen en Sint-Truiden).

FIGUUR 7: AANTAL LANDBOUWEXPLOITATIES PER GEMEENTE
(BRON: LANDBOUWPLATTELANDSKAART LIMBURG, 2014)

2.2. EVOLUTIE

In 2000 telde de provincie Limburg nog 5 382 landbouw- en tuinbedrijven, dit aantal is jaarlijks afgenomen tot 3 024 bedrijven in 2012. Een gelijkaardige daling is in heel Vlaanderen waar te nemen. Vooral het aandeel kleine bedrijven is sterk gedaald zoals zal blijken uit volgend hoofdstuk. Naar verwachting zal het aantal bedrijven nog verder afnemen.

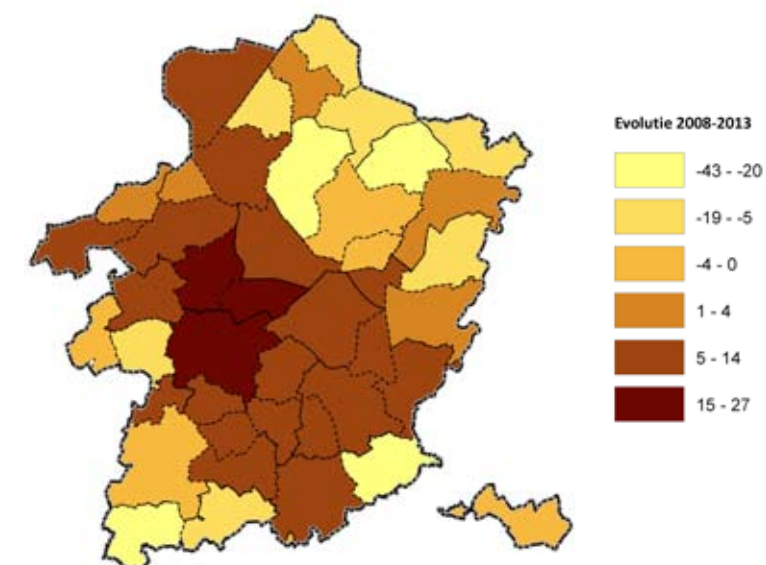
Aantal bedrijven	Limburg
Jaartal	Aantal landbouwers
2000	5 382
2001	5 161
2002	4 971
2003	4 768
2004	4 621
2005	4 473
2006	4 266
2007	4 061
2008	3 883
2009	3 670
2010	3 514
2011	3 086
2012	3 024

Ook in Vlaanderen is het totale aantal landbouwbedrijven al jaren dalende, ten opzichte van 2001 zijn er vandaag een derde minder bedrijven. Daartegenover staat dat de bedrijfs grootte in dezelfde periode met 46% is toegenomen.² Er is dus een duidelijke trend van schaalvergroting waarneembaar.

In de periode 2008-2013 is er in de provincie Limburg een beperkte toename (+61) geweest van de landbouwexploitaties. Die stijging heeft zich echter niet in alle Limburgse gemeenten doorgezet. De toename is het sterkst in een ruime zone van Noordwest- en Midden-Limburg, en in een aantal gemeenten van Haspengouw. De sterkste absolute toename wordt genoteerd voor de gemeenten Heusden-Zolder (+27), Zonhoven (+22) en Hasselt (+25).

Een afname zien we vooral in Noordoost-Limburg en Zuidwest-Limburg, met de sterkste afnames in de gemeenten Riemst (-43), Peer (-29) en Gingelom (-24).

FIGUUR 8: EVOLUTIE AANTAL LANDBOUWEXPLOITATIES 2008-2013
(BRON: LANDBOUWPLATTELANDSKAART LIMBURG, 2014)

² Platteau J., Van Gijsegem D., Van Bogaert T. & Maertens E. (reds.) (2012), Landbouwrapport 2012, Departement Landbouw en Visserij, Brussel, pagina 75.

De toenames kunnen niet gelinkt worden met het totaal aantal landbouwexploitaties in een gemeente. Het is dus zeker niet zo dat een sterkere toename wordt waargenomen in de gemeenten met in totaliteit meer landbouwexploitaties. Hier is zelfs eerder een afname vast te stellen (bv. in Peer, Bocholt, Sint-Truiden). Ook is het niet zo dat de toename sterker is in de gemeenten met een hoog percentage van de bevolking actief in de landbouw of het agrobusinesscomplex. De toename is ook niet sterker in gemeenten waar een hoger percentage betrokken is in (para-) agrarische activiteiten.

Opvallend is dat de toename juist sterker blijkt te zijn in veel gemeenten waar het ruimtelijk belang van landbouw eerder beperkt is. Verder valt ook op dat de procentuele toename van landbouwexploitaties sterker lijkt te zijn in de gemeenten die landbouweconomisch een minder sterke rol spelen in de provincie.

De evoluties in aantallen landbouwexploitaties en ruimtelijke spreiding die worden waargenomen zijn dus eerder verrassend te noemen, gezien een tegengestelde evolutie aannemelijk lijkt (namelijk een afname van exploitaties in de minder sterke landbouwgemeenten). De toename in exploitaties, die volgens de gegevens van ALV in heel wat gemeenten wordt waargenomen, is bovendien tegengesteld aan de algemene trend van daling van het aantal landbouwbedrijfszetels (een zetel kan meerdere exploitaties omvatten). Deze trend is volgens de landbouwenquête in heel Vlaanderen en dus ook Limburg terug te vinden.

De opmerkelijke evolutie in het aantal landbouwbedrijven is wellicht te verklaren door de aard van de aangifte. In 2013 deden meer fruittelers o.w.v. wettelijke verplichting aangifte dan in 2008. Ook het aantal particuliere paardenhouders dat zich in regel stelde met de wettelijke aangifteplicht steeg tijdens de referentieperiode.

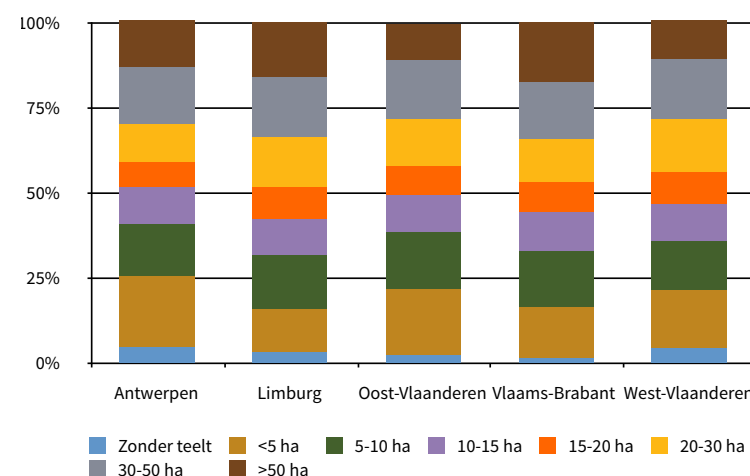
2.3 GROOTTE VAN DE BEDRIJVEN

Ondanks het dalende aantal landbouwbedrijfszetels is het areaal cultuurgrond de afgelopen decennia min of meer stabiel gebleven. Dat betekent dat individuele bedrijven gemiddeld genomen een grotere oppervlakte grond bewerken dan enkele decennia geleden. Deze schaalvergroting gaat gepaard met een steeds sterkere specialisatie van de land- en tuinbouwbedrijven.

In Vlaanderen teelt 97% van de landbouwbedrijven gewassen, 3% houdt uitsluitend vee. In Limburg is de verhouding gelijkaardig, er zijn 85 bedrijven zonder teelt en 2 939 bedrijven met plantaardige teelt. Opvallend is dat het aantal landbouwbedrijven groter dan het Vlaamse gemiddelde (25,3 ha) in Limburg hoger is dan in de rest van Vlaanderen. In Limburg bewerkt 34% van de bedrijven een oppervlakte die groter is dan 30 ha. Het gemiddeld bedrijfsareaal cultuurgrond bedraagt 28,7 ha, wat een stuk groter is dan het Vlaamse gemiddelde. Enkel in Vlaams-Brabant is dit gemiddelde nog hoger (29,3 ha).

Net als het grote aandeel in Vlaams-Brabant zijn deze gegevens te verklaren door de aanwezigheid van gespecialiseerde akkerbouwbedrijven. De cijfers over bedrijven zonder teelt duiden op de aanwezigheid van intensieve veehouderijen in de provincie. Het gaat hier voornamelijk om gespecialiseerde varkens- en kippenhouderijen in voornamelijk Noordoost-Limburg. De provincies Antwerpen en West-Vlaanderen hebben het grootste aantal bedrijven zonder teelt omdat in die provincies het aandeel van de dierlijke productie sterk aanwezig is (respectievelijk rundvee- en varkenshouderij).

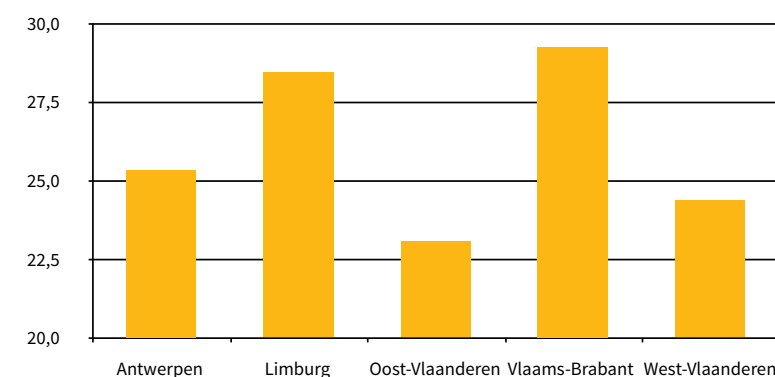
FIGUUR 9: SPREIDING VAN BEDRIJFSOPPERVLAKTE OP BASIS VAN CULTUURGROND (BRON: ADSEI, LANDBOUWENQUÊTE 2012)

2.4 TYPOLOGIE

De oppervlakte die door land- en tuinbouwers wordt benut voor het telen van gewassen bedroeg in 2012 ca. 83 662 ha (zie eerdere hoofdstukken). Ongeveer de helft dit areaal wordt gebruikt voor de teelt van voedergrassen en grasland ten behoeve van de veehouderij. Verder wordt een derde van de oppervlakte gebruikt voor de productie van akkerbouwgewassen. De tuinbouw (groenten en fruit) is de derde grootste areaalgebruiker in Limburg en heeft een achtste van de totale oppervlakte in gebruik.

FIGUUR 10: GEMIDDELDE BEDRIJFSOPPERVLAKTE (HA) (BRON: ADSEI, LANDBOUWENQUÊTE 2012)

TABEL 3 : VERDELING VAN HET LIMBURGS LANDBOUWAREAAL OVER VERSCHILLENDE TEELTEN (BRON: ADSEI, LANDBOUWENQUÊTE 2012)

Teelt	Oppervlakte (ha)	Aandeel
Voedergrassen en grasland	43 211	51,7%
Akkerbouw	27 726	33,1%
Tuinbouw in openlucht	12 355	14,8%
Tuinbouw in serres	132	0,2%
Braakland	237	0,3%

De productie van land- en tuinbouwproducten is regionaal gebonden, zoals ook blijkt uit onderstaande landbouwtyperingskaart.³ De belangrijkste landbouwspecialisatie in de provincie Limburg is fruitteelt. De fruitteelt situeert zich in de landbouwstreek Haspengouw-Voeren, met name in de driehoek Hasselt – Tongeren – Sint-Truiden. De fruitproductie wordt hier aangevuld met graasdieren, akkerbouw en fruitboomkwekerijen. Naar het oosten en

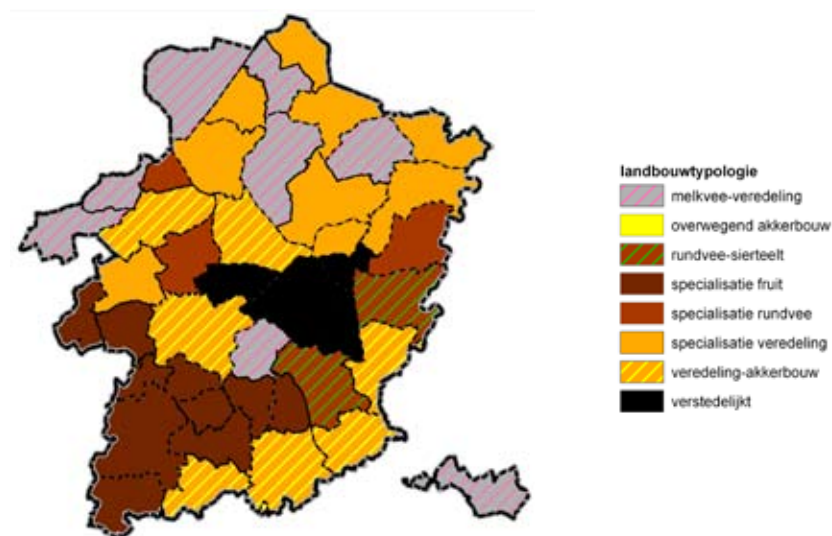
³ Platteau J., Van Gijsegem D., Van Bogaert T. & Maertens E. (reds.) (2012), Landbouwrapport 2012, Departement Landbouw en Visserij, Brussel.

zuiden stijgt het aandeel akkerbouw. Daarnaast komen hier teelten als cichorei, aardappelen, groenten en vlas voor.⁴ De zuidoostelijke gemeenten in Haspengouw-Voeren kennen een duidelijke specialisatie in akkerbouw en veredeling. We zien er voornamelijk de traditionele akkerbouwteelten als suikerbieten en granen. Met veredeling wordt de niet grondgebonden intensieve veehouderij bedoeld, zoals intensieve varkens-, kippen- of kalverhouderijen. Opvallende uitzondering in de streek Haspengouw-Voeren is de gemeente Voeren, waar melkveehouderij de belangrijkste landbouwspecialisatie is. De landschappelijke gelijkenissen met de weidestreek van het Land van Herve (provincie Luik) hebben een belangrijke rol gespeeld in de ontwikkeling van de melkveehouderij in Voeren.

In de landbouwstreek Kempen & Maasland in het noordoosten van de provincie komt vooral veredeling voor, al dan niet in combinatie met gespecialiseerde melkveeteelt. De zandgronden zijn weinig geschikt voor de teelt van akkerbouw- of fruitteeltgewassen. De land- en tuinbouw bestaat hier voornamelijk uit veehouderijen en bijhorende voedergewasproductie (voornamelijk maïs). Verder kent de hoogdynamische vollegronds groenteteelt hier een groei op de ervoor geschikte bodems in de noordoostelijke rand van Limburg (Bree, Kinrooi).⁵

In het Maasland worden twee deelgebieden onderscheiden. In het landelijk noordelijk deel, dat grotendeels aansluit bij Noordoost-Limburg, is rundvee met (traditionele) graslanden overheersend. De vruchtbare gronden worden hoofdzakelijk ingenomen door akkers met een toename van het areaal laagstamboomgaarden en aardbeienteelt. In het verstedelijkt gebied van het zuidelijk Maasland is landbouw eerder beperkt en meestal versnipperd aanwezig.⁶

FIGUUR 11: LANDBOUWTYPEPERINGSKAART 2010 (BRON: LANDBOUWRAPPORT 2012)

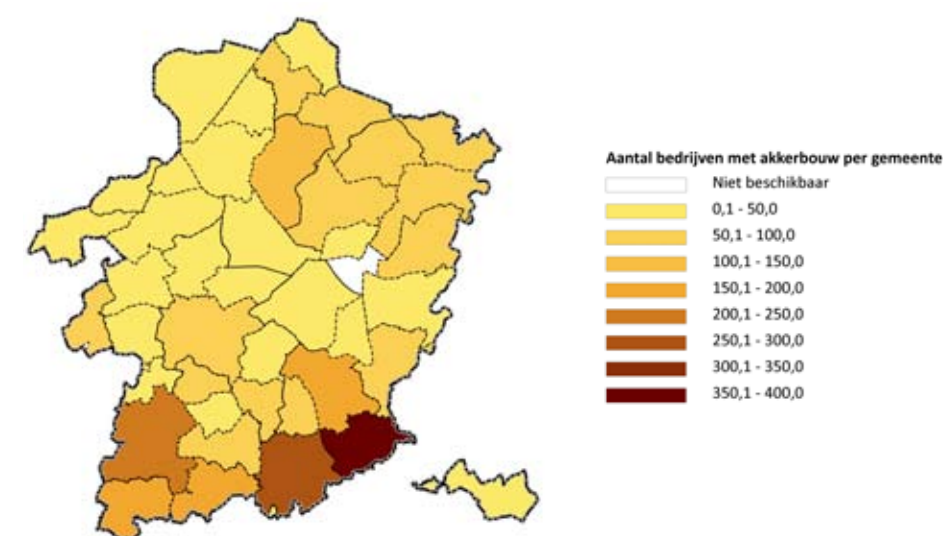

2.4.1 Akkerbouw

De akkerbouw situeert zich in Limburg voornamelijk in het zuiden van de provincie (Haspengouw-Voeren), met grote concentraties akkerbouwbedrijven in Tongeren, Riemst en Sint-Truiden. De akkerbouwers in deze regio telen voornamelijk de typische akkerbouwgewassen zoals suikerbieten, tarwe en korrelmaïs. Daarnaast kent ook het noordoosten van Limburg een verhoogde concentratie aan akkerbouwbedrijven. Het teeltpatroon is hier terug te brengen tot vrijwel uitsluitend voedergewassen (maïs) voor het vee.

4 Agentschap Landbouw en Visserij, Landbouwgebruikspercelen 2012.
5 Ruimtelijk Structuurplan provincie Limburg, gecoördineerde versie, september 2012.

FIGUUR 12: CONCENTRATIEZONES AKKERBOUW (BRON: LANDBOUWPLATTELANDSKAART LIMBURG, 2014)

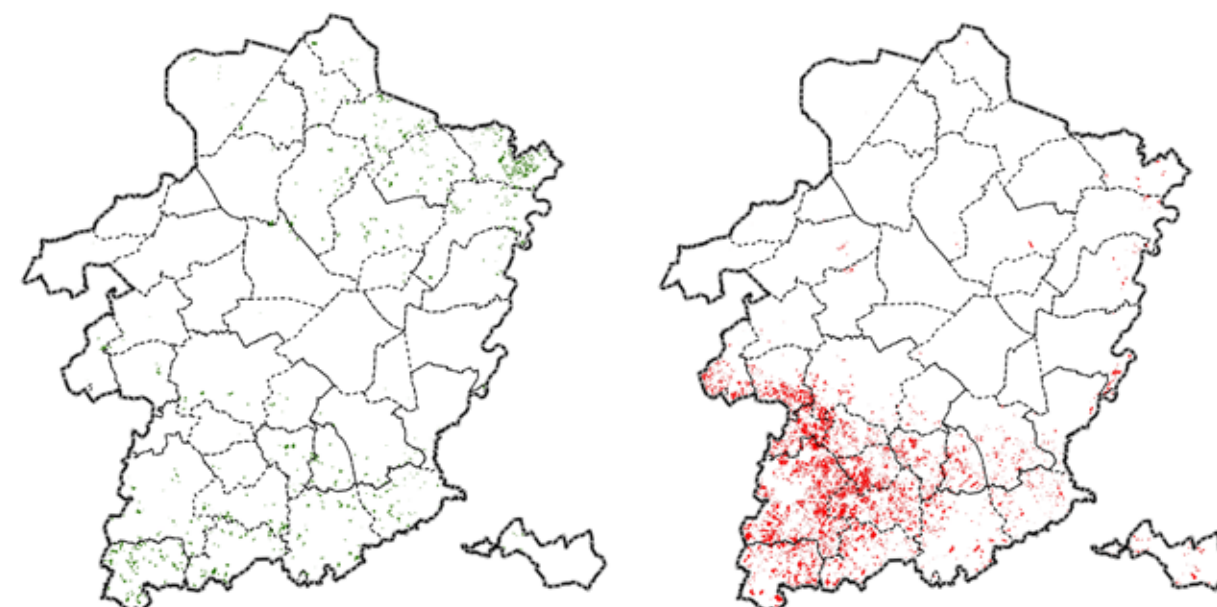
2.4.2 Tuinbouw (fruitteelt, groenteteelt, glasteelt en sierteelt)

Eén van de troeven van de Limburgse landbouw is de sterk gespecialiseerde fruitteelt in Zuid-Limburg (inclusief afzetcoöperatieven). Bijna 60% van alle Vlaamse fruitproductie situeert zich in het Limburgse fruitteeltgebied.⁶

Het fruitteeltgebied bevindt zich vooral in Haspengouw, waar een vruchtbare bodem in combinatie met gunstige klimaatomstandigheden zich lenen voor succesvolle fruitteelt. Een extra hoge concentratie aan fruitteeltactiviteiten bevindt zich in de omgeving rond Sint-Truiden, waar de vier belangrijkste veilingen voor de fruitteelt zijn gelegen: de Belgische Fruitveiling, BelOrta, Limburgse Tuinbouwveiling Veiling en de Haspengouw.⁷

De teelt van groenten in open lucht situeert zich zowel in het noorden als in het zuiden van de provincie. In de regio Haspengouw-Voeren komen groentepercelen eerder verspreid voor, in Kempen & Maasland is er een opvallende concentratie in het noordoosten waar te nemen (Bree, Kinrooi). De groenteproduktie in Noord-Limburg is zowel gericht op verse als industriële verwerking. De aanwezigheid van het groenteverwerkend bedrijf Noliko (Bree) speelt hierin een belangrijke rol. Daarnaast is de aspergeteelt een belangrijke landbouweconomische factor in de regio.

FIGUUR 13: LANDBOUWGEBRUIKSPERCELEN MET GROENTEN EN KRUIDEN IN OPEN LUCHT (LINKS, GROEN), LANDBOUWGEBRUIKSPERCELEN MET FRUIT EN NOTEN (RECHTS, ROOD) (BRON: ALV, LANDBOUWGEBRUIKSPERCELEN 2012)

6 ADSEI (2013), Landbouwenquête 2012, Brussel.

7 Platteau J., Van Gijsegem D., Van Bogaert T. & Maertens E. (reds.) (2012), Landbouwrapport 2012, Departement Landbouw en Visserij, Brussel.

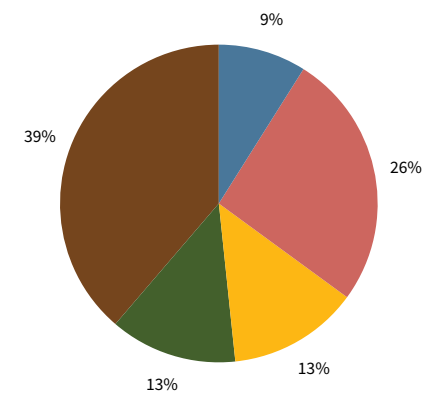
Tuinbouw in openlucht

De Vlaamse tuinbouw in open lucht bundelt een aantal arbeidsintensieve teelten die niet onder permanente overkappingen plaatsvinden. De onderstaande tabel toont de areaalspreiding van de Vlaamse tuinbouw in open lucht. De Limburgse tuinbouw blijkt voornamelijk belangrijk voor de teelt aardbeien, klein fruit en hardfruit (boomgaarden).

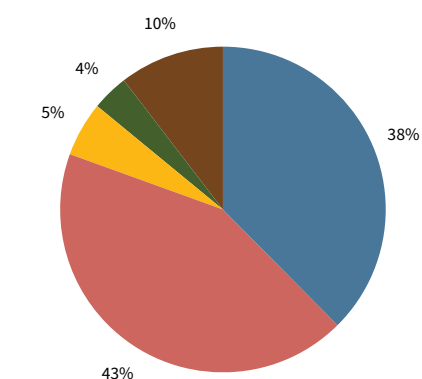
TABEL 4: OPPERVLAKTE TUINBOUW IN OPENLUCHT PER PROVINCIE, PERCENTAGE PER TEELT T.O.V. TOTAAL IN VLAANDEREN (BRON: LANDBOUWENQUÊTE 2012)

	Antwerpen		Limburg		Oost-Vlaanderen		Vlaams-Brabant		West-Vlaanderen	
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
groenten	1 784	7	2 422	9,5	2 729	10,7	1 741	6,8	16 777	65,9
sierteelt	124	14	38	4,4	418	47,4	34	3,9	268	30,3
boomkwekerijen	1 546	33,9	434	9,5	1 738	38,1	207	4,5	637	14
aardbeien	360	37,6	411	42,9	52	5,4	35	3,6	100	10,4
ander klein fruit	10	3,1	150	47,9	10	3,4	71	22,8	71	22,8
boomgaarden	411	2,7	8 898	58,8	1 346	8,9	4 044	26,7	439	2,9
tuinbouwzaden en -planten	3	6,2	3	5,4	4	7,6	0	0	39	80,9
totaal	4 238	9	12 356	26	6 297	13	6 132	13	18 331	39

De tuinbouwsector wordt in Limburg voornamelijk gekenmerkt door de fruitteelt. Het absolute belang van de fruitteelt blijkt reeds uit het relatief gezien groot aandeel tuinbouw in openlucht dat gelegen is in Limburg (12 356 ha, 26% van het Vlaamse areaal), desondanks de kleinere totaaloppervlakte landbouwgrond in onze provincie. Bij ons bestaat de sector voornamelijk uit fruitboomgaarden (8 898 ha) en in mindere mate ook groenteteelt (2 422 ha).⁸ Het aandeel fruitboomgaarden bedraagt 59% van de totale oppervlakte aan boomgaarden in Vlaanderen. Limburg is nog steeds de belangrijkste Vlaamse provincie voor de teelt van aardbeien in openlucht. In 2012 was het Limburgs areaal aardbeien (411 ha) goed voor een aandeel van 43% in Vlaanderen.

FIGUUR 14: VERDELING VAN HET VLAAMSE LANDBOUWAREAAL IN GEBRUIK VOOR TUINBOUW IN OPEN LUCHT (BRON: ADSEI, LANDBOUWENQUÊTE 2012)

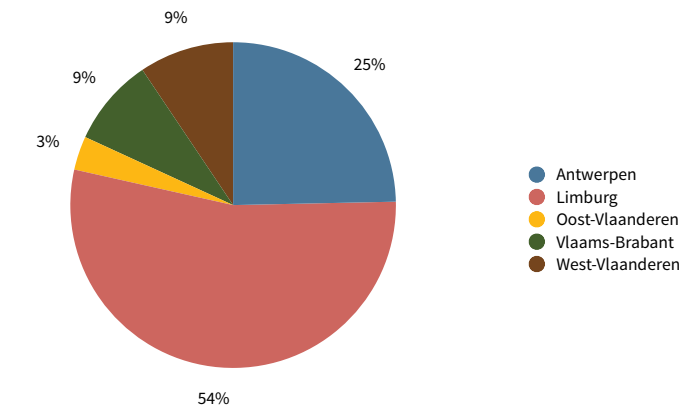

FIGUUR 15: VERDELING VAN HET VLAAMSE AARDBEIAREAAL (BRON: ADSEI, LANDBOUWENQUÊTE 2012)

⁸ Aardbeien zijn hier niet gecatalogiseerd als 'groenten'.

De Limburgse groentesector noteerde het afgelopen decennium een duidelijke groei, voornamelijk in Noordoost-Limburg. Onze provincie is nog steeds het belangrijkste teeltgebied voor asperges. In 2012 had het Limburgse areaal van 123 ha een aandeel van 54% in het Vlaamse aspergeareaal.

FIGUUR 16: VERDELING VAN HET VLAAMSE ASPERGEAREAAL (BRON: ADSEI, LANDBOUWENQUÊTE 2012)

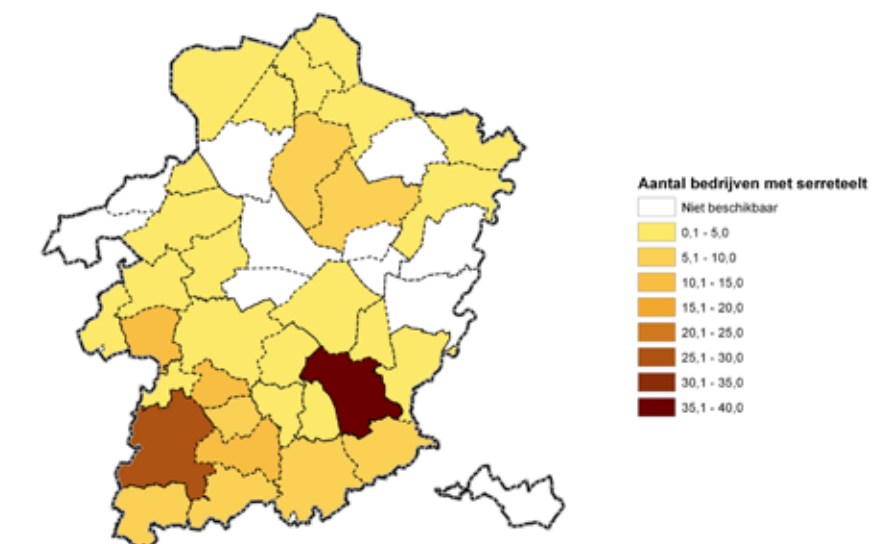

De sierteeltsector is in onze provincie eerder beperkt. Belangrijke uitzondering is Bilzen, waar een sterke concentratie aan sierteeltbedrijven actief is. In 2012 werd in Limburg 38,5 hectare sierplanten aangegeven, dit komt overeen met iets meer dan 4% van het Vlaamse areaal (882 ha). Ook de sierteelt in serres concentreert zich voornamelijk in Bilzen.

Tuinbouw in serres

De glastuinbouwsector is in Limburg eerder beperkt. De grootste concentraties aan serres (die ook een deel van de fruitteelt omvatten) zijn terug te vinden in Bilzen en Sint-Truiden. De hoge concentratie in Bilzen betreft voornamelijk sierteelt. In totaal is er in de provincie Limburg 3 hectare sierteelt onder glas. Daarnaast in de toekomst wordt ingezet op de ontwikkeling van innovatieve glastuinbouwprojecten in Agropolis, een agrarische bedrijvenzone in Kinrooi. De komende tijd kan Kinrooi een voor Limburg belangrijke glastuinbouwgemeente worden. In totaal is er in de provincie Limburg 3 hectare sierteelt onder glas.

FIGUUR 17: CONCENTRATIEZONES GLASTUINBOUWBEDRIJVEN (BRON: LANDBOUWPLATTELANDSKAART LIMBURG, 2014)

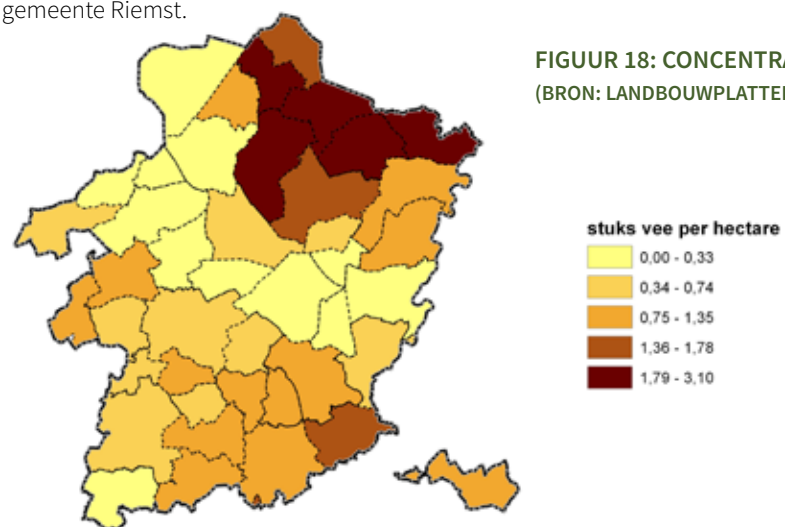
Het belang van de Limburgse fruitteelt blijkt ook uit de cijfers van tuinbouw in serres. Inzake oppervlakten is de provincie Limburg één van de belangrijkste spelers, na de provincie Antwerpen. Ook hier vormt de fruitteelt opnieuw de belangrijkste gewasgroep.

TABEL 5: OPPERVLAKTE TUINBOUW IN SERRES PER PROVINCIE, PERCENTAGE PER TEELT T.O.V. TOTAAL IN VLAANDEREN (BRON: ADSEI, LANDBOUWENQUÊTE 2012)

	Antwerpen		Limburg		Oost-Vlaanderen		Vlaams-Brabant		West-Vlaanderen		Vlaanderen	
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
verse groenten	536	61,26	4	0,46	88	10,06	16	1,83	231	26,40	874,91	100
sierteelt	52	12,46	3	0,79	272	65,66	20	4,78	68	16,31	414,86	100
boomkwekerijen	21	27,17	6	8,29	34	44,19	1	1,46	14	18,89	76,66	100
fruitteelt	168	40,08	118	28,29	42	9,93	27	6,34	64	15,36	418,40	100
waarvan aardbeien	162	46,27	77	22,06	36	10,14	14	3,90	62	17,63	351,06	100
tuinbouwplanten en -zaden	27	35,83	0	0,54	15	19,45	2	3,18	31	41,00	74,80	100
totaal	803	43,67	132	9,48	450	21,98	66	3,58	409	21,28	1859,88	100

2.4.3 Veehouderij

Naast de fruitteelt is de Limburgse landbouw ook gekend om zijn sterk gespecialiseerde veeteelt met name in melkvee-, varkens- en kippenbedrijven. Deze bevinden zich hoofdzakelijk in Noordoost-Limburg en in minder geconcentreerde mate in het zuidoosten van de provincie. Onderstaande kaart geeft de concentraties weer van het aantal stuks vee in functie van de aanwezige oppervlakte cultuurgrond. De kaart is gebaseerd op naar grootvee-eenheden (GVE) omgerekende data. In Noord-Limburg zijn Peer, Bree, Kinrooi, Bocholt en Neerpelt de gemeenten met het meeste vee ten opzichte van het landbouwareaal. Daarnaast is de veehouderij ook in de omliggende gemeenten duidelijk aanwezig. In Zuid-Limburg zien we de verhoogde veedensiteit voornamelijk in het oosten, met een piek in de gemeente Riemst.

FIGUUR 18: CONCENTRATIEZONES VEE
(BRON: LANDBOUWPLATTELANDSKAART LIMBURG, 2014)

Verdeeld over drie diersoorten, kan de dierlijke productie globaal gezien verdeeld worden over de vijf grootste categorieën:

- Rundveehouderij: 1. melkvee
2. vleesvee
- Varkenshouderij: 3. varkens
- Pluimveehouderij: 4. legkippen
5. vleeskippen.

Daarnaast komen in mindere mate ook nog andere veehouderijvormen voor zoals paarden, geiten, schapen, konijnen,...

Ondanks het kleinere oppervlaktaandeel van de Limburgse land- en tuinbouw in Vlaanderen, komen er in onze provincie verhoudingsgewijs veel gespecialiseerde veehouderijen voor. Die situeren zich voornamelijk binnen de segmenten melkvee, legkippen, vleeskippen en in mindere mate ook in het segment vleeskalveren.

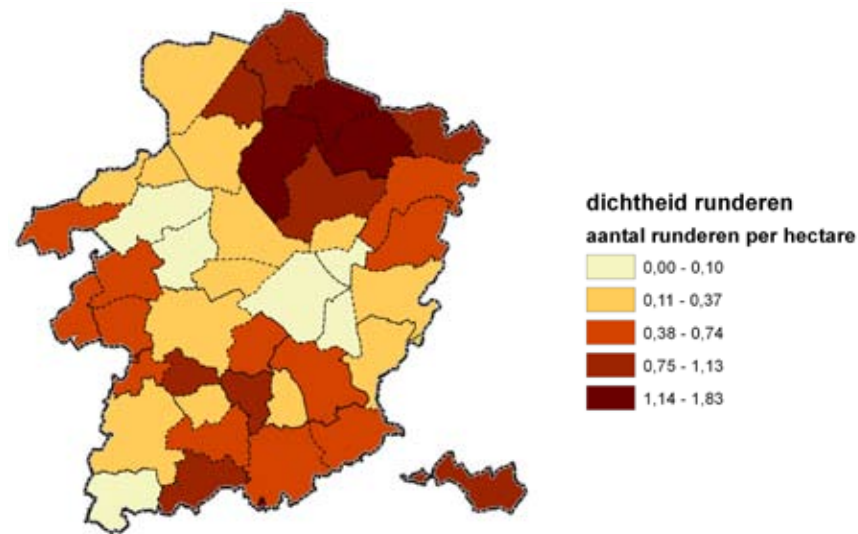
TABEL 6: GEMIDDELD AANTAL DIEREN PER BEDRIJF
(BRON: ADSEI, LANDBOUWENQUÊTE 2012 EN GEMEENTESTATISTIEKEN VLM 2012)

	Antwerpen	Limburg	Oost-Vlaanderen	Vlaams-Brabant	West-Vlaanderen
aantal kalveren	121 614	16 183	3 794	6 718	13 064
bedrijven met rund kalveren	235	65	120	36	172
gem. aantal kalveren per bedrijf	518	249	32	187	76
Aantal melkvee	71 983	35 568	71 788	16 470	83 362
Bedrijven met melkvee	992	539	1 643	336	2 119
Gem. aantal melkkoeien per bedrijf	73	66	44	49	39
Aantal varkens	995 103	487 070	1 099 463	160 110	3 485 774
Bedrijven met varkens	594	439	920	190	2 577
Gem. aantal varkens per bedrijf	1.675	1 109	1 195	843	1 353
Aantal leghennen	2 998 236	1 023 484	1 448 735	164 786	3 256 555
Bedrijven met leghennen	169	92	233	146	331
Gem. aantal leghennen per bedrijf	17 741	11 125	6 218	478	9 839
Aantal vleeskippen	5 700 519	2 380 265	3 346 386	677 724	5 997 971
Bedrijven met vleeskippen	123	68	116	32	213
Gem. aantal vleeskippen per bedrijf	46 346	35 004	28 848	21 179	28 159

Rundveehouderij

De gemeenten met de grootste dichtheid aan runderen zijn in Peer, Bree, Bocholt, Kinrooi, Meeuwen-Gruitrode, Hamont-Achel, Neerpelt en Overpelt in Noord-Limburg. Daarnaast kennen Maaseik en Dilsen-Stokkem eveneens een verhoogde runderdichtheid. De grote densiteit in de Noord-Limburgse gemeenten is te verklaren door de aanwezigheid van een groot aantal gespecialiseerde melkveehouderijen in het gebied. Peer Bocholt en Bree zijn de gemeenten met het grootst aantal melkveeouders. Anderzijds zijn er ook in Zuid-Limburg concentratiezones van runderen. Kortesseem, Alken, Heers, Voeren en Herstappe zijn hier de belangrijkste rundveegebieden, maar ook een cluster van gemeenten in Zuidoost-Limburg en West-Limburg kent een opvallende dichtheid. De melkveehouderij is in Zuid-Limburg veel minder opvallend aanwezig, de verhoogde runderdichtheid kan daarom eveneens gekoppeld worden aan het houden van vleesvee. Akkerbouwers in Zuid-Limburg combineren vaak een akkerbouwtak met vleesvee om invulling te geven aan hun areaal permanent grasland. Bovendien is de streek een van de regio's in Vlaanderen waar het Belgisch Wit-Blauw-ras frequent geteeld wordt.

FIGUUR 19: CONCENTRATIEZONES RUNDEREN (BRON: LANDBOUWPLATTELANDSKAART LIMBURG, 2014)

De melkveehouderij vormt het belangrijkste segment binnen de veeteelt in Limburg. Het melkquotum van de provincie Limburg voor de periode 2012-2013 bedroeg iets meer dan 260 miljoen liter. Het quotum geeft aan hoeveel melk de melkveebedrijven jaarlijks mogen produceren. Sinds 1984 zijn er door Europa quota ingesteld om de melkproductie te reguleren. Vanaf 1 april 2015 verdwijnen deze productiebeperkende quota.⁹ Het lage globale quotum is te verklaren door het lage aantal bedrijven. Het gemiddelde quotum per producent in Limburg ligt een stuk hoger dan het Vlaamse gemiddelde. Hieruit kan besloten worden dat het gemiddeld melkveebedrijf groter is in Limburg dan in de rest van Vlaanderen, uitgezonderd de provincie Antwerpen. Er wordt door 540 melkveeproducenten ca. 260 miljoen liter geproduceerd, wat neerkomt op een gemiddelde van meer dan 480 000 liter per producent. Na het verdwijnen van de quota in 2015 wordt verwacht dat er een sterke stijging zal zijn van de melkproductie in Limburg.

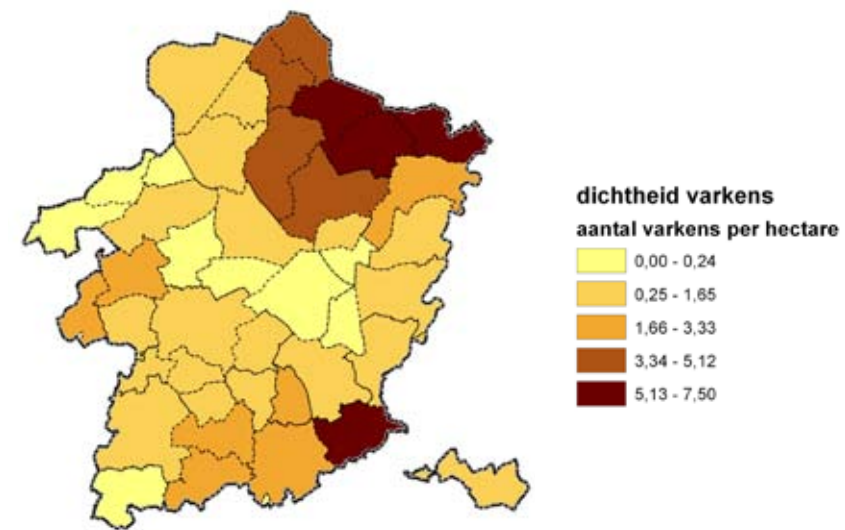
TABEL 7: MELKQUOTA (BRON: ALV, CAMPAGNE 2012-2013)

	quotum (liter)	%	aantal producenten	%	gemiddeld quotum per producent (liter)
Antwerpen	531 884 240	26	1 010	19	526 618
Vlaams-Brabant	103 980 643	5	314	6	331 149
West-Vlaanderen	633 678 460	31	2 042	37	310 322
Oost-Vlaanderen	520 813 763	25	1 543	28	337 533
Limburg	261 112 279	13	540	10	483 541
Vlaanderen	2 051 469 385	100	5 449	100	376 485

Varkenshouderij

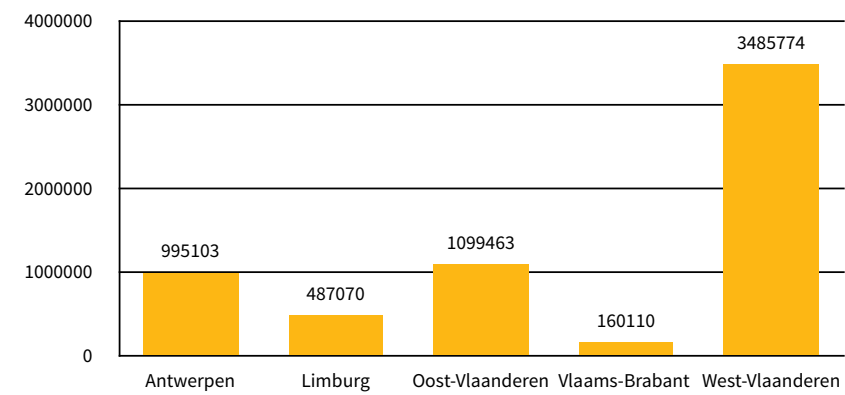
Het spreidingspatroon van de varkenshouderij vertoont gelijkenissen met dat van de rundveehouderij. Bree, Kinrooi en Bocholt zijn de Noord-Limburgse gemeenten waar de varkenshouderij het sterkst vertegenwoordigd is. Daarnaast komen in de omliggende gemeenten Hamont-Achel, Neerpelt, Peer en Meeuwen-Gruitrode eveneens veel varkens voor. In Zuid-Limburg is Riemst een gemeente met een opvallende varkensdensiteit. Net als in de rundveeteelt zien we daarnaast opnieuw enkele concentratieclusters in Zuidoost- en West-Limburg.

FIGUUR 20: CONCENTRATIEZONES VARKENS (BRON: LANDBOUWPLATTELANDSKAART LIMBURG, 2014)

In 2012 bevonden er zich ca. 490 000 varkens in Limburg (8%), verdeeld over 439 bedrijven. Enkel de provincie Vlaams-Brabant heeft nog een aanzienlijk lager aantal varkens en bedrijven met varkens t.o.v. Limburg met ca. 160 000 varkens in 190 bedrijven. Desondanks is de varkenshouderij zichtbaar aanwezig in de hogervermelde gemeenten met een grote varkensdensiteit.

FIGUUR 21: AANTAL VARKENS PER PROVINCIE (BRON: ADSEI, LANDBOUWENQUÊTE 2012)

TABEL 8: AANTAL BEDRIJVEN MET VARKENS PER PROVINCIE (BRON: ADSEI, LANDBOUWENQUÊTE 2012)

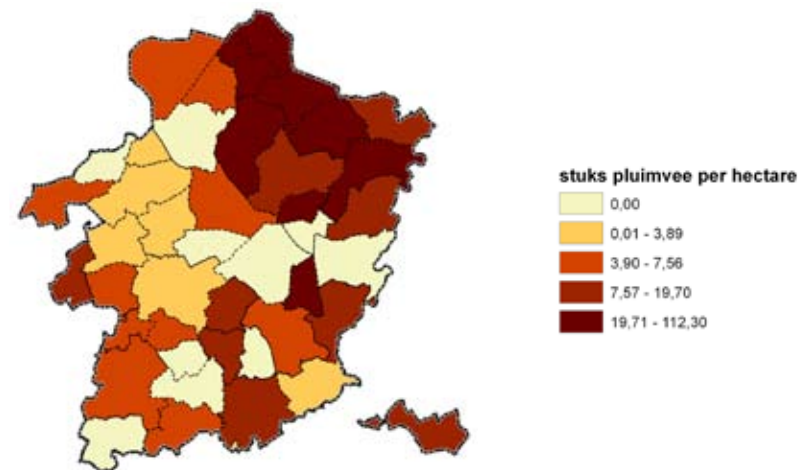
	Antwerpen	Vlaams Brabant	West-Vlaanderen	Oost-Vlaanderen	Limburg
aantal bedrijven	594	190	2 577	920	439

Pluimveehouderij

Een aantal landbouwbedrijven in Limburg heeft zich de afgelopen decennia toegelegd op de gespecialiseerde pluimveehouderij. In Noord-Limburg zien we de hoogste pluimveedensiteit in Hamont-Achel, Neerpelt, Peer, Bocholt, Bree, Maaseik en Opglabbeek. In Zuid-Limburg is de concentratie het sterkst aan de oostelijke zijde. De hoge densiteit aan pluimvee in de gemeente Zutendaal kan worden verklaard door de kleinere oppervlakte cultuurgrond in combinatie met de aanwezigheid van twee pluimveebedrijven.

⁹ Van der Straeten B., Deuninck J. & Van Gijsegem D. (2012) De Melkproductie in Vlaanderen na 2015, Beleidsdomein Landbouw en Visserij, afdeling Monitoring en Studie, Brussel, pagina 30.

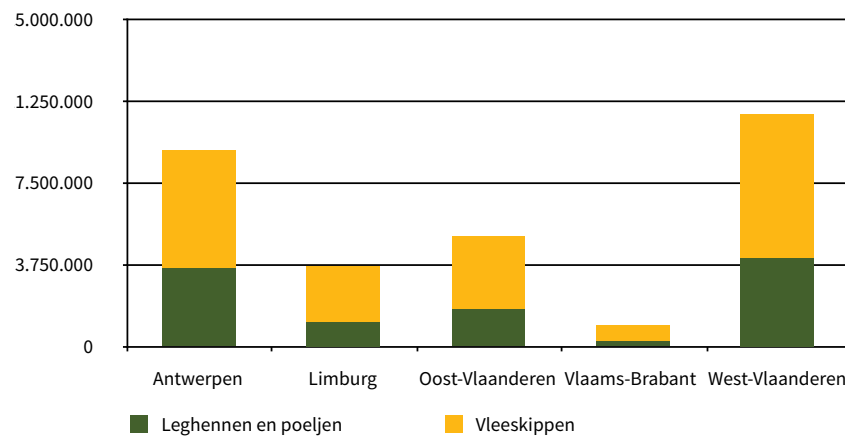
FIGUUR 22: CONCENTRATIEZONES PLUIMVEE (BRON: LANDBOUWPLATTELANDSKAART LIMBURG, 2014)

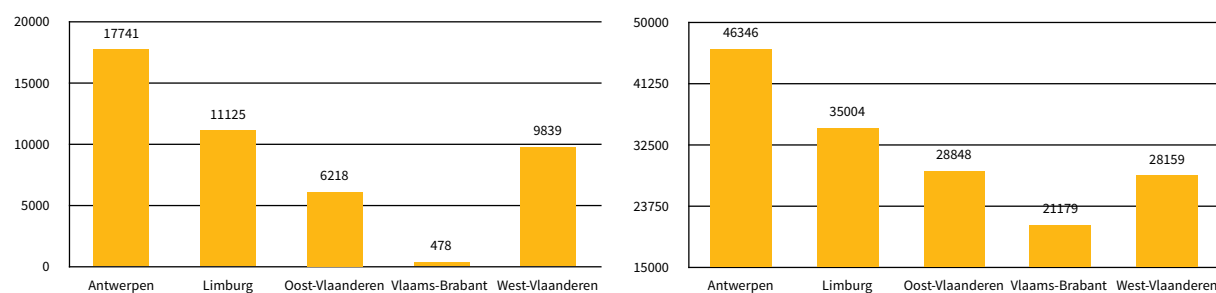
Het totaal aantal legkippen in Limburg bedraagt ca. 1 miljoen. Enkel in de provincie Vlaams-Brabant zijn er minder legkippen (ca.160 000). Aangezien in Limburg deze ca.1 miljoen legkippen echter over slechts ca.90 bedrijven zijn verdeeld, is het gemiddeld aantal legkippen per bedrijf in de provincie relatief hoog, namelijk ca.11 000 kippen. Ook wat betreft het gemiddeld aantal vleeskippen per bedrijf, kenmerkt de provincie Limburg zich door een aantal grote gespecialiseerde bedrijven (gemiddeld ca. 35 000 kippen per bedrijf).

Van de 30,2 miljoen stuks pluimvee in 2012 in Vlaanderen aanwezig bevindt zich meer dan 12%, ofwel 3,7 miljoen stuks in de provincie Limburg. Ruim twee derde van de Vlaamse pluimveehouderij is gevestigd in de provincies Antwerpen en West-Vlaanderen.

FIGUUR 23: SPREIDING VAN HET AANTAL STUKS PLUIMVEE IN VLAANDEREN (BRON: ADSEI, LANDBOUWENQUÊTE 2012)

FIGUUR 24: GEMIDDELD AANTAL LEGHENNEN PER BEDRIJF (LINKS) EN GEMIDDELD AANTAL VLEESKIPPEN PER BEDRIJF (RECHTS) (BRON: VLM, GEMEENTESTATISTIEKEN 2012)

Geiten en schapen

Er zijn in de provincie Limburg 3 984 geiten verdeeld over 56 landbouwbedrijven. Met dit gemiddelde van 71 geiten per bedrijf, behoren de Limburgse geitenhouders tot de meeste intensieve van Vlaanderen. Enkel in Antwerpen houden de landbouwers gemiddeld meer geiten (109 per bedrijf). Geiten worden vooral gehouden voor de melkproductie.

In Limburg zijn 7 849 schapen in 162 bedrijven. Het gemiddeld aantal schapen bedraagt 48 per bedrijf, wat vergelijkbaar is met de provincie Vlaams-Brabant (53 per bedrijf). In de andere provincies zijn de bedrijven gemiddeld kleiner. Schapen worden vaak ingezet voor het begrazen van natuurgebieden, in tegenstelling tot de geitenhouderij is de schapenhouderij eerder extensief te noemen.

Paarden

Sinds 2005 is elke paardenhouder verplicht alle paarden te laten registreren, hierdoor ontstond een centrale databank die in beheer is bij de Belgische Confederatie van het Paard. Deze databank bevat ook alle andere paardachtigen (ezels, ...) en geeft een volledig beeld van het aantal paarden dat aanwezig is in Vlaanderen. Dit is de meest volledige en betrouwbare databank aangezien de informatie gebaseerd is op een verplichting die uitgaat van het Koninklijk Besluit van 16 juni 2005. In Vlaanderen zijn 155 220 paarden en paardachtigen, hiervan bevindt zich 14,6% in de provincie Limburg. Er zijn geen gegevens beschikbaar over het aantal paarden die gehouden worden voor de verschillende activiteiten zoals paardenmelkerij, manage, hobby, sportpaarden, fokkerij, ... De cijfers zijn dus geen weergave van de maat van professionaliteit van de paardenhouderij in bepaalde provincie.

TABEL 9: AANTAL PAARDEN EN PAARDACHTIGEN IN VLAANDEREN (BRON: BELGISCHE CONFEDERATIE VAN HET PAARD)

	aantal paarden
Limburg	22 720
Vlaams-Brabant	26 592
Antwerpen	40 169
Oost-Vlaanderen	40 023
West-Vlaanderen	25 716
Vlaanderen	155 220

2.5. BIOLOGISCHE LANDBOUW

De biologische landbouw in Vlaanderen heeft een laag aandeel in het volledige landbouwareaal. Het areaal is de laatste jaren groeiende en nam in 2013 toe tot 5 065 ha. De sector heeft daarmee een aandeel van 0,8% in het totale Vlaamse landbouwareaal. In 2013 waren er waren er 319 biologische producenten actief. Daarvan werkt 67% volledig biologisch, 29% werkt meer dan 50% biologisch.

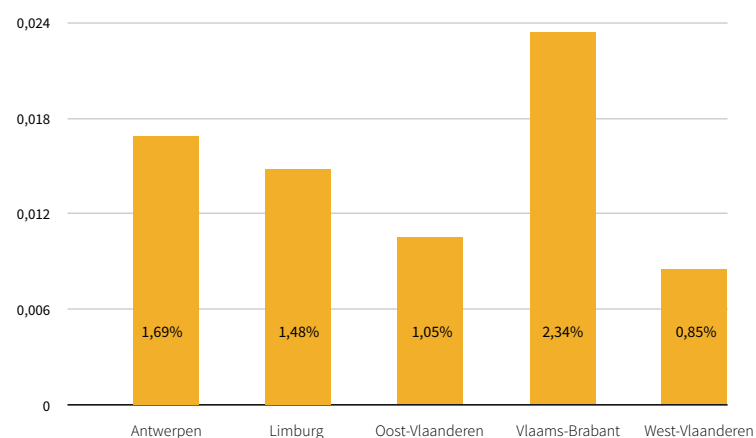
De Limburgse biobedrijven bewerken samen een totale oppervlakte van 770 hectare, dat is 0,9% van het Limburgse landbouwareaal. Bijna de helft daarvan wordt gebruikt als grasland voor het weiden van dieren. Verder zijn de biologische fruitteelt en de teelt van biologische voedergewassen de belangrijkste bioteelten in Limburg met respectievelijk een areaal van 110 hectare en 107 hectare.

TABEL 10: AANTAL EN EVOLUTIE BIOLOGISCHE PRODUCENTEN IN VLAANDEREN (BRON: DLV, STAND VAN ZAKEN 2013)

Provincie	Totaal onder controle	Nettogroei t.o.v. 2012
West-Vlaanderen	74	10
Oost-Vlaanderen	69	2
Limburg	44	0
Antwerpen	63	2
Vlaams-Brabant	69	6
Totaal	319	20

In Limburg zijn er 44 biologische land- en tuinbouwbedrijven gevestigd.¹⁰ Dit is het laagste provinciaal cijfer, doch wanneer we dit cijfer afwegen tegen het totaal aantal landbouwers in Limburg blijkt dat in Limburg verhoudingsgewijs een groter aandeel landbouwers kiest voor biologische productie dan in Oost- en West-Vlaanderen. Biolandbouw blijkt het populairst onder de landbouwers in Vlaams-Brabant en Antwerpen.

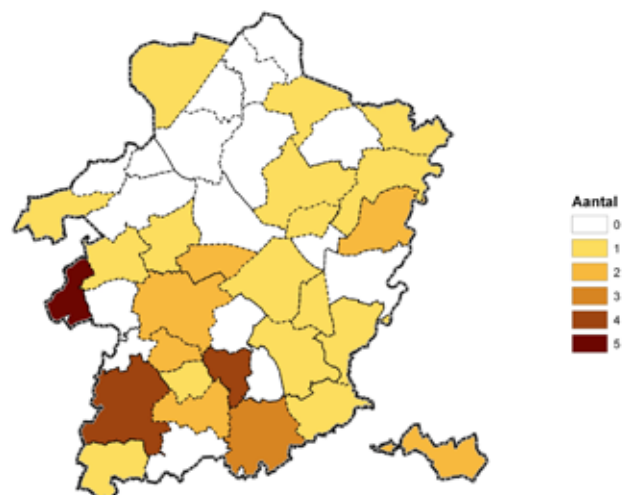
FIGUUR 25: AANDEEL BIOLANDBOUWBEDRIJVEN IN HET TOTAAL AANTAL LANDBOUWBEDRIJVEN
(BRON: DLV, STAND VAN ZAKEN 2013 EN ADSEI, LANDBOUWENQUÊTE 2013)

De Limburgse biolandbouwbedrijven zijn verspreid over heel de provincie. Halen (5), Sint-Truiden (4) en Kortesseem (4) zijn de gemeenten met het grootste aantal biologische bedrijven. Opvallend is dat er meer biologische landbouwbedrijven in Midden- en Zuid-Limburg voorkomen dan in Noord-Limburg. Dat heeft te maken met het type landbouw in deze regio. Het omschakelen van veehouderijen naar de biologische werkwijze gaat gepaard met zware investeringen in stalinrichting, vrije uitloop en beweiding... Bovendien is het voor veehouders haast onmogelijk om geleidelijk aan over te schakelen omdat grondstoffen (voeder) en producten (vlees, eieren, melk) van verschillende aard (gangbaar en biologisch) strikt gescheiden moeten blijven. Veehouders kiezen daardoor minder snel voor biolandbouw. In de plantaardige productie is de omschakeling daarentegen eenvoudiger en kan in verschillende stappen. Landbouwers kunnen perceel per perceel omschakelen, zolang grondstoffen (bestedingsproducten, zaden) en producten (oogst) gescheiden blijven.

De vraag naar biologische producten blijft wel toenemen. Omdat de vraag naar biologische producten groter is dan de Vlaamse productie, importeren verwerkende bedrijven vaak biologische producten uit de buurlanden.

FIGUUR 26: SPREIDING VAN DE BIOLOGISCHE LANDBOUWBEDRIJVEN IN LIMBURG
(BRON: LANDBOUWPLATTELANDSKAART LIMBURG, 2014)

¹⁰ Samborski V., Van Bellegem L., Platteau J. (2014) De Biologische landbouw in Vlaanderen, stand van zaken 2013, Departement Landbouw en Visserij, Brussel.

2.6 LANDBOUWVERBREIDING

Steeds meer is er een trend naar verbreding in de landbouw, dit wil zeggen dat landbouwers hun takenpakket zoveel mogelijk trachten te diversifiëren. Landbouwverbreding heeft een aantal belangrijke voordelen, zoals bijvoorbeeld een betere arbeidsverdeling en een grotere risicospreiding voor het gezinsinkomen. Landbouwbedrijven die in Vlaanderen zeer vaak uit meerdere gezinsleden bestaan, kunnen zo een stabiel inkomen genereren ondanks de prijschommeling in het huidige marktsysteem. Verbreding kan worden opgedeeld in vier categorieën:

1. Educatieve en toeristische verbreding

Met educatieve en toeristische verbredingen worden initiatieven bedoeld zoals plattelandsklassen, kijkboerderijen, hoevetoerisme, zorgboerderijen,... Om verbredingsactiviteiten uit deze categorie op een economisch rendabel manier uit te baten dient rekening gehouden te worden met een aantal aspecten, waaronder tijdsbesteding, voorkomen van ziekte-insleep, ligging van het bedrijf,...

2. Hoeveverwerking en/of -verkoop

Steeds meer landbouwers trachten via verkoop langs het traject van de korte keten het aantal tussenschakels tussen producent en consument te beperken. Het belangrijkste voordeel voor de producent is dat hij op deze manier een hogere toegevoegde waarde creëren zonder dat dit een meerprijs betekent voor de consument. Binnen deze categorie zien we voornamelijk zuivelverwerking, hoeveslagerijen en rechtstreekse verkoop van groenten en fruit.

3. Groene diensten

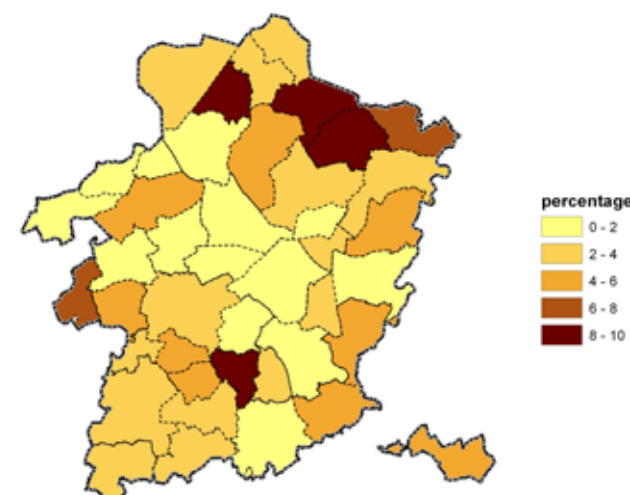
Tot slot zijn er ook nog verbredingsmogelijkheden die een win-win situatie opleveren voor zowel de landbouw als de natuursector. Belangrijkste voorbeeld zijn hier de beheeroverkomsten waarbij de landbouwer in ruil voor een financiële compensatie kleine landschapselementen in stand houden, foerageerruimte voorzien voor akkervogels, perceelsranden aanleggen voor de buffering van landschappelijk waardevolle elementen,...

4. Energieproductie

De categorie energieproductie kan verder worden opgedeeld naargelang de wijze van de energieproductie, bijvoorbeeld zonnepanelen, vergistingsinstallaties, biogasinstallaties,... Landbouwers hebben zo de mogelijkheid om te voorzien in hun eigen energiebehoefte. Indien de productiecapaciteit niet overeenstemt met het verbruik wordt de meerproductie via het elektriciteitsnet verkocht.

In Limburg is er geen reëel verschil in het aantal verbredende landbouwers in Noord- en Zuid-Limburg. De spreiding van bedrijven met een verbredingsactiviteit is gelijkaardig aan de spreiding van de land- en tuinbouwbedrijven in de provincie, er is een sterkere concentratie in enerzijds Haspengouw-Voeren en anderzijds Kempen & Maasland. In de gemeenten Overpelt, Bocholt, Bree en Diepenbeek kiest een groter aandeel landbouwers voor verbredingsactiviteiten dan elders in de provincie.

FIGUUR 27: PERCENTAGE BEDRIJVEN MET LANDBOUWVERBREIDING T.O.V. HET TOTAAL
(BRON: LANDBOUWPLATTELANDSKAART LIMBURG, 2014)

3.LANDBOUWER-ONDERNEMER

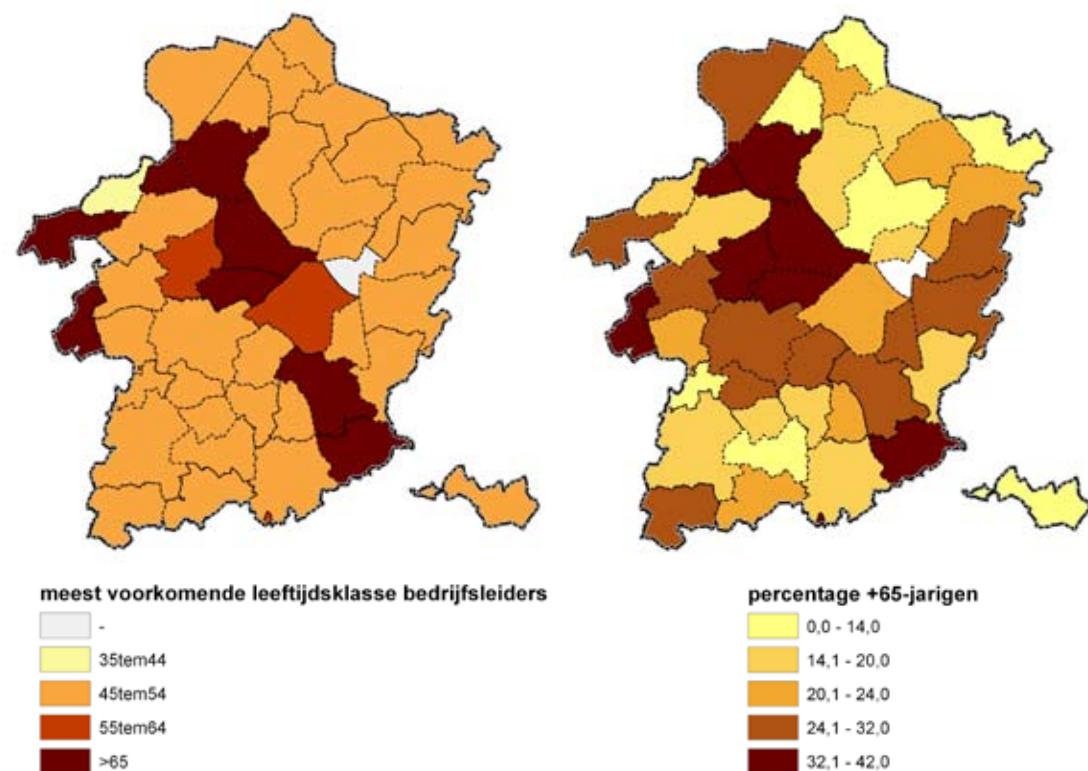
Door de analyse van een aantal socio-demografische kenmerken kan een beeld gecreëerd worden van de Limburgse land- en tuinbouwers. Uit cijfers over leeftijd, opvolging en opleidingsniveau kunnen conclusies getrokken worden over hoe de sector in de toekomst kan evolueren.

3.1 LEEFTIJD EN OPVOLGING

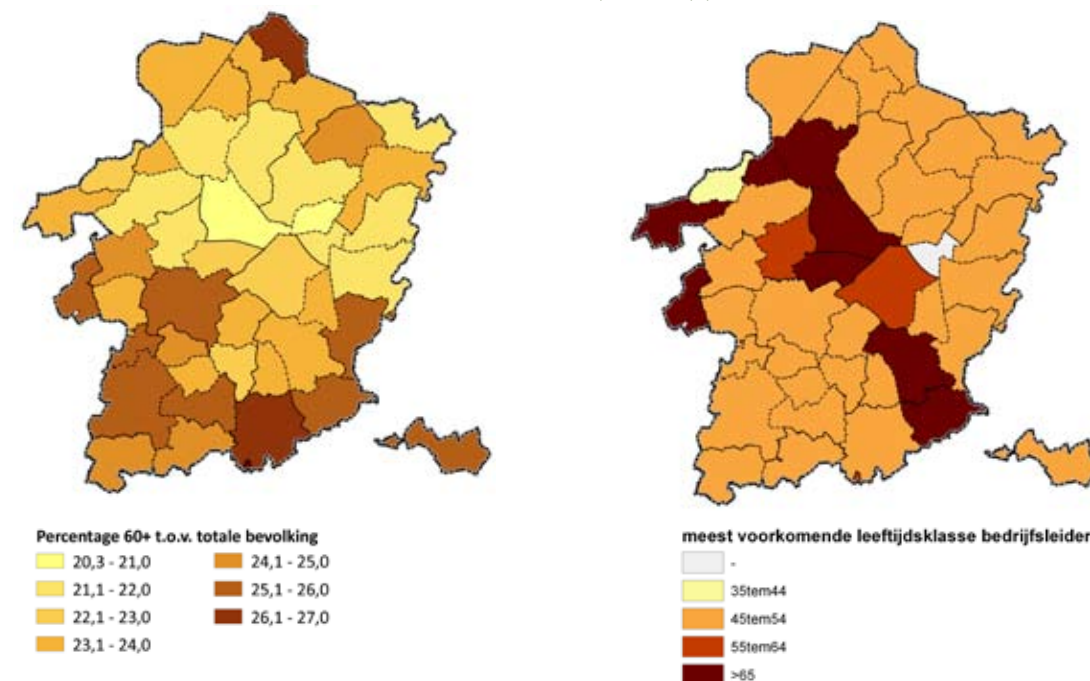
Uit gegevens over de leeftijd van de bedrijfsleiders blijkt dat in de belangrijke landbouwstreken de gemiddelde leeftijd van de landbouwers lager ligt dan in de landbouweconomisch minder sterke zones. De meest voorkomende leeftijdsklasse is 45-54 jaar. Op basis van het aandeel van landbouwers van 65 jaar en ouder in de totale groep van landbouwers kunnen dezelfde conclusies worden getrokken. Het aandeel is opnieuw het kleinst in de landbouweconomisch sterke regio's.

Het voorkomen van overwegend hogere leeftijdsklassen van landbouwers kan niet worden gelinkt aan de mate van vergrijzing in Limburg. Het feit dat hogere leeftijdsklassen in bepaalde gemeenten frequenter voorkomen is dus een enkel een landbouweconomisch gegeven.

FIGUUR 28: MEEST VOORKOMENDE LEEFTIJDKlassen VAN BEDRIJFSLEIDERS PER GEMEENTE (LINKS) EN AANDEEL LANDBOUWBEDRIJFSLEIDERS +65 JAAR PER GEMEENTE (RECHTS)(BRON: LANDBOUWPLATTELandsKAART LIMBURG, 2014).

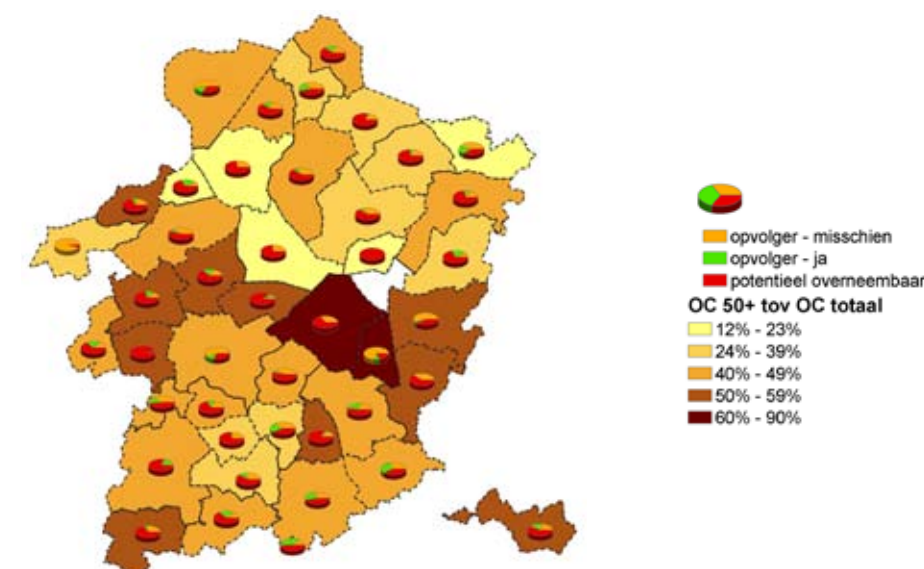

FIGUUR 29: PERCENTAGE 60-PLUSSERS T.O.V. DE TOTALE BEVOLKING (LINKS) EN DE MEEST VOORKOMENDE LEEFTIJDsklasse VAN LANDBOUWBEDRIJFSLEIDERS (RECHTS) (BRON: LANDBOUWPLATTELandsKAART LIMBURG, 2014)

De Landbouwenquête omvat ook gegevens over opvolgingsgraad. In heel Vlaanderen is het aandeel bedrijfsleiders die zeker is van opvolging over het algemeen laag. Dit geldt ook voor de provincie Limburg. Voor Vlaanderen is 9,0% van de land- en tuinbouwers zeker van opvolging. In Limburg is dit cijfer met 9,6% iets hoger. Voor de grote meerderheid van de gemeenten geldt dat bedrijfsleiders ouder dan 50 jaar (nog) niet zeker zijn van opvolging. Deze bedrijven zijn dus potentieel overneembaar. We kunnen deze gegevens koppelen aan de oppervlakte cultuurgrond die in gebruik is door landbouwers ouder dan 50 jaar. Zo wordt een beter zicht verkregen op de mogelijke ruimtelijke impact. Het geeft immers het percentage gronden aan dat in de toekomst mogelijk van gebruiker zal wijzigen. In combinatie met het feit dat in een groot aantal gemeenten een groot aandeel van de oppervlakte cultuurgrond in gebruik is door diezelfde landbouwers (+50), betekent dit dat deze gronden in de toekomst zullen vrijkomen voor potentiële overnemers en mogelijk een nieuw gebruik kunnen krijgen.

FIGUUR 30: VERWACHTINGEN MET BETREKKING TOT DE OPVOLGINGSGRAAD VAN LANDBOUWBEDRIJFSLEIDERS +50 JAAR, PER GEMEENTE EN AANDEEL VAN DE OPPERVLAKTE CULTUURGROND (OC) PER GEMEENTE, IN GEBRUIK DOOR LANDBOUWERS +50 (BRON: ADSEI, LANDBOUWENQUÊTE, 2010)

3.2. OPLEIDING

De meest recente cijfers i.v.m. landbouwopleidingen dateren van 2010. In Vlaanderen zijn er heel wat verschillen waar te nemen in het opleidingsniveau van de landbouwbedrijfsleiders. De landbouwers in de provincie Limburg zijn in vergelijking met het Vlaams gemiddelde minder hoog opgeleid. Zes op de tien landbouwers boert nog uitsluitend op ervaring. Dat percentage bedraagt bijna in alle provincies meer dan de helft, uitgezonderd West-Vlaanderen. Verwacht wordt dat het aantal landbouwers met een volledige opleiding in de toekomst zal toenemen. Bedrijven worden immers groter en om de economische leefbaarheid van het bedrijf te garanderen, zijn de bedrijfsleiders genoodzaakt om steeds meer inzicht te hebben in productieprocessen.

TABEL 11: OPLEIDINGSNIVEAU VAN DE LAND- EN TUINBOUWERS IN VLAANDEREN

(BRON: ADSEI, LANDBOUWENQUÊTE 2010)

	Vlaams Gewest	Antwerpen	Vlaams Brabant	West-Vlaanderen	Oost-Vlaanderen	Limburg
Uitsluitend praktische ervaring	14 797	2 216	2 193	4 052	4 207	2 129
Basis-landbouwopleiding	5 937	901	519	2 304	1 685	528
Volledige landbouwopleiding	7 597	1 214	697	3 235	1 594	857
Totaal	28 331	4 331	3 409	9 591	7 486	3 514
percentage volledige opleiding	27%	28%	20%	34%	21%	24%
percentage basisopleiding	21%	21%	15%	24%	23%	15%
percentage ervaring	52%	51%	64%	42%	56%	61%

HOOFDSTUK 2

ECONOMISCHE BETEKENIS LAND- EN TUINBOUW

PRODUCTIEWAARDE EN TEWERKSTELLING

1. PRODUCTIEWAARDE

De productiewaarden van de land- en tuinbouwproducten geven een beeld over het economische belang van de land- en tuinbouw en haar deelsectoren. Het economisch belang speelt een rol binnen zowel de primaire sector (landbouwbedrijven) als in aanverwante sectoren (verwerking en toelevering). Aangezien de landbouwsector als primaire producent de eerst schakel van een grotere keten invult, is de impact van de landbouwproductiewaarden op de aanverwante sectoren vele malen groter. De totale productiewaarde van de Vlaamse land- en tuinbouwsector bedroeg in 2012 ruim 5,7 miljard euro. Daarvan is ruim 670 miljoen euro gerealiseerd in Limburg. Dit hoofdstuk schetst de berekening van de alle productiewaarden. De cijfergegevens in zijn gebaseerd op de productie van de land- en tuinbouw in Vlaanderen en dateren van 2012.¹¹

1.1. AKKERBOUW

De drie omvangrijkste akkerbouwteelten zijn granen, suikerbieten en aardappelen. In Vlaanderen vertegenwoordigt de akkerbouw een productiewaarde van 705 miljoen euro. Deze productiewaarde kan op Vlaams niveau worden uitgesplitst als volgt: 158 miljoen euro wordt gerealiseerd door de teelt van granen, 73 miljoen door de teelt van suikerbieten en 348 miljoen euro door de teelt van aardappelen. De overige 126 miljoen euro wordt gerealiseerd door de teelt van nijverheidsgewassen zoals vlas, cichorei, koolzaad, hop,...

Deze Vlaamse productiewaarden kunnen op basis van teeltarealen omgerekend worden naar waarden voor Limburg. Dit resulteert in volgende cijfers: 20,5 miljoen euro voor de graanteelt, 15,3 miljoen euro voor de suikerbietenteelt, 17,4 miljoen euro voor de aardappelteelt en 8,8 miljoen euro voor de overige teelten. De totale productiewaarde van de Limburgse akkerbouw kan bijgevolg geschat worden op 62 miljoen euro.

TABEL 12: PRODUCTIEWAARDE VAN DE AKKERBOUWSECTOR (BRON: AFDELING MONITORING EN STUDIE)

	Areaal Vlaanderen (ha)	Productiewaarde (miljoen euro)	Areaal Limburg (ha)	Areaalaandeel Limburg(%)	Productiewaarde (miljoen euro)
granen	151 485	158	20 297	13%	20,5
suikerbieten	20 703	73	4 430	21%	15,3
aardappelen	37 074	348	1 989	5%	17,4
overige	11 834	126	833	7%	8,8
Totaal	221 096	704	27549	13%	62

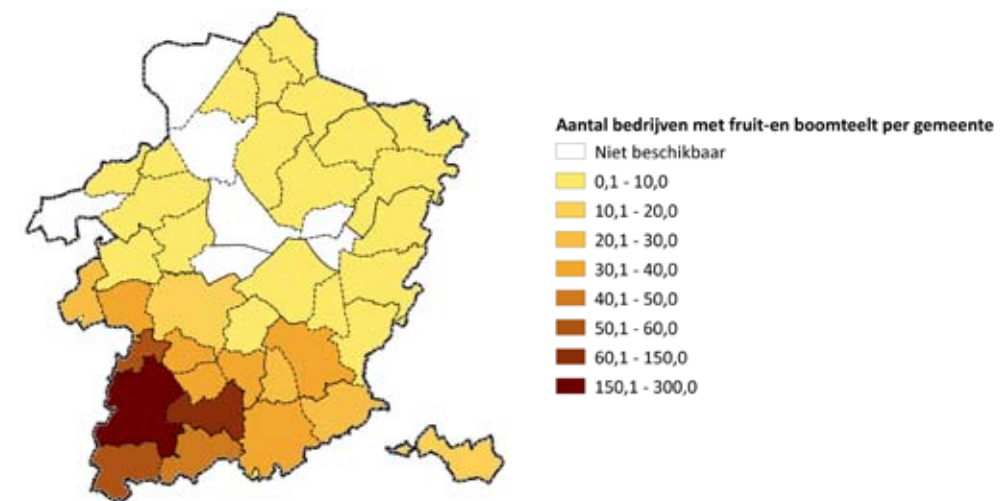
1.2. TUINBOUW

De productiewaarde van de tuinbouwproducten kan het best worden ingeschat door het onderscheid te maken tussen de verschillende deelsectoren fruitteelt, groenteteelt, sierteelt en glastuinbouw. Deze opdeling is noodzakelijk omdat elke deelsector een eigen productassortiment omvat met eigen marktomvang.

1.2.1 Fruitteelt

Het belang van de fruitteelt blijkt reeds uit het relatieve aandeel in het Vlaams areaal fruitteeltgewassen dat gelegen is in Limburg (57 %). Het gaat voornamelijk om boomgaarden (8 922 ha) voor de teelt van steen- en pitfruit, de arealen voor de teelt van aardbeien en kleinfruit zijn minder groot. Merk op dat het belang van de fruitteelt zich voornamelijk situeert in en rond Sint-Truiden, het aantal landbouwbedrijven actief in de fruitsector is er opvallend hoog. Vooral de aanwezigheid van vier fruitveilingen is een stimulans voor de fruitsector in de regio.

FIGUUR 31: AANTAL BEDRIJVEN MET FRUITTEELT PER GEMEENTE (BRON: LANDBOUWPLATTELANDSKAART LIMBURG, 2014)

Het belang van Limburgse fruitsector voor de Vlaamse land- en tuinbouw kan ook uitgedrukt worden op basis van de Standard Output (SO). Daaruit blijkt duidelijk de sterke aanwezigheid van de fruitteelt in Limburg. De Limburgse fruitstreek sluit aan bij het Vlaams-Brabantse Hagenland. De grote SO in het noorden van de provincie Antwerpen (Hoogstraten) is toe te wijzen aan een sterke concentratie aardbeitelers, gestimuleerd door de aanwezige tuinbouwveiling.

FIGUUR 32: INTENSITEIT FRUITTEELT (STANDAARD OUTPUT) 2011 (BRON: LARA 2012)

In Vlaanderen zorgt de totale fruitteelt voor meer dan 6 % van de totale productiewaarde van de land- en tuinbouw, hoewel het slechts 2,7% van de totale cultuuroppervlakte van Vlaanderen beslaat (in 2012). De eindproductiewaarde van de fruitteelt in Vlaanderen bedraagt 393 miljoen euro. Voor Limburg komt dit neer op 224 miljoen euro. De belangrijkste fruitsoorten zijn:

- Appelen (240.000 à 280.000 ton/jaar)
- Peren (300.000 à 360.000 ton/jaar)
- Aardbeien (20.000 à 30.000 ton/jaar)
- Bessen en kleinfruit
- Kersen

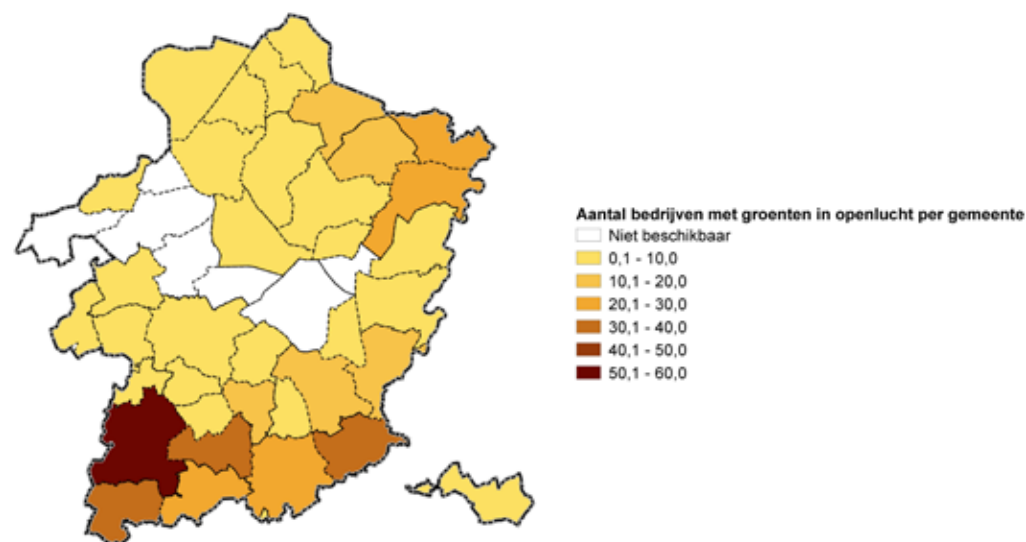
Van de totale productiewaarde van de Limburgse fruitsector is 59,1 miljoen euro toe te schrijven aan de teelt van appelen en 77,9 miljoen euro aan de perenteelt. De teelt van appelen en peren is samen goed voor 60 % van de fruitteeltproductiewaarde in Limburg. Respectievelijk 62 % en 54 % van het Vlaamse appel- en perenareaal bevindt zich in Limburg.^{12 13}

De fruitteelt is sterk exportgericht. De drie voornaamste producten zijn peer, appel en aardbei. De Belgische exportwaarden voor 2013 bedragen respectievelijk 232 miljoen euro, 158 miljoen euro en 129 miljoen euro.

1.2.2 Groenteteelt

De teelt van groenten in open lucht is na de fruitteelt de tweede grootste tuinbouwsector in Limburg. Groentetelers produceren in onze provincie zowel verse groenten als groenten voor industriële verwerking. Binnen de provinciegrenzen zijn er twee regio's waar een groot aantal groenteteeltbedrijven voorkomen, nl. Noordoost-Limburg en Zuidwest-Limburg.

FIGUUR 33: AANTAL BEDRIJVEN MET GROENTEN IN OPEN LUCHT
(BRON: LANDBOUWPLATTELANDSKAART LIMBURG, 2014)

De groentesector is in Vlaanderen de vierde gewichtige deelsector van de land- en tuinbouw met een productiewaarde van 640 miljoen euro in 2012.¹⁴ Ongeveer 85% van het areaal van de groenteteelt is bestemd voor de voedingsindustrie of industriële verwerking.¹⁵ Het Limburgse aandeel in de productiewaarde van de groenteteelt bedroeg in 2012 ongeveer 30,1 miljoen euro.

12 Bernaerts E. & Demuyneck E. (2014). Productierekening van de Vlaamse land- en tuinbouw 2013. Beleidsdomein Landbouw en Visserij, Afdeling Monitoring en Studie, Brussel.

13 Demeyer, R. et al. (2012). Duurzame fruitbedrijven: bepalende factoren – indicatoren – hot issues. Vlaamse overheid, Beleidsdomein Landbouw en Visserij, Afdeling Monitoring en Studie, Brussel.

14 Bernaerts E. & Demuyneck E. (2014). Productierekening van de Vlaamse land- en tuinbouw 2013. Beleidsdomein Landbouw en Visserij, Afdeling Monitoring en Studie

15 POM-ERSV Limburg, 2009

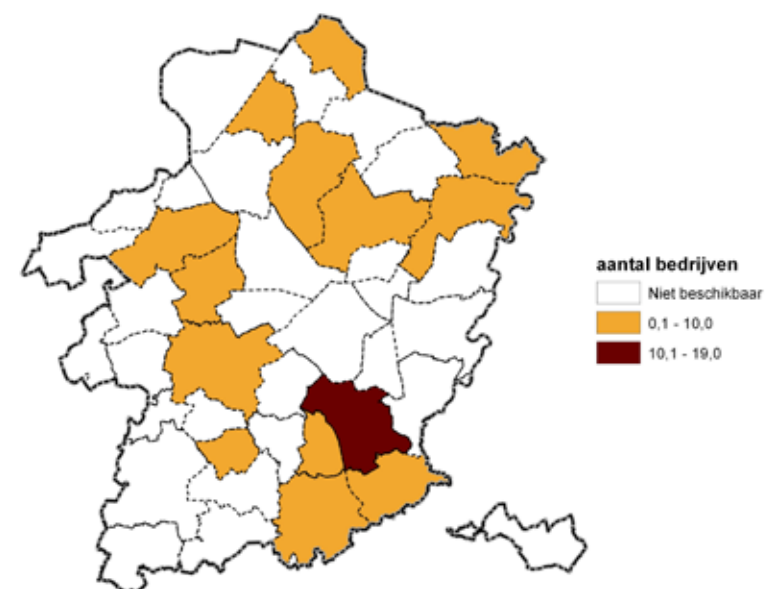
TABEL 13: PRODUCTIEWAARDE VAN DE GROENTESECTOR (BRON: AFDELING MONITORING EN STUDIE)

	Areaal Vlaanderen (ha)	Productiewaarde (miljoen euro)	Areaal Limburg (ha)	Areaalaandeel Limburg (%)	Productiewaarde Limburg (miljoen euro)
Groenten in open lucht	25 453	300	2 422	9,5 %	28,5
Groenten onder glas	875	339	4	0,46 %	1,6
Totaal	26 328	640	2 426	9,2 %	30,1

1.2.3 Sierteelt

De sierteelt situeert zich vooral in de provincies Oost- en West-Vlaanderen. In Limburg gaat het voornamelijk om een aantal bedrijven in de gemeente Bilzen. In totaal is er in de provincie Limburg 3 hectare sierteelt onder glas en 38,5 ha in open lucht aangegeven in 2012.

FIGUUR 34: AANTAL BEDRIJVEN MET SIERTEELT (BRON: LANDBOUWPLATTELANDSKAART LIMBURG, 2014)

Op basis van de gekende gewasarealen kunnen we de productiewaarde van de Limburgse sierteeltsector berekenen. De totale productiewaarde van de sierteelt in Vlaanderen bedroeg 604 miljoen euro in 2012.^{16 17}

De voornaamste teelten zijn de productie van sierbomen en sierplanten. In Limburg is meer dan de helft (53 %) van de productiewaarde afkomstig van sierbomen. Daarnaast zijn het kweken sierplanten en fruitbomen de belangrijkste economische sierteeltactiviteiten. De totale productiewaarde van de Limburgse sierteelt was in 2012 goed voor een bedrag van 39,7 miljoen euro.

16 Bernaerts E. & Demuyneck E. (2014). Productierekening van de Vlaamse land- en tuinbouw 2013. Beleidsdomein Landbouw en Visserij, Afdeling Monitoring en Studie

17 VLAM Marketingdienst (2014) Sierteeltbarometer 2014, Beleidsdomein Landbouw en Visserij, Brussel.

TABEL 14: PRODUCTIEWAARDE VAN DE SIERTEELTSECTOR (BRON: AFDELING MONITORING EN STUDIE)

	Areaal Vlaanderen (ha)	Productiewaarde (miljoen euro)	Areaal Limburg (ha)	Areaalaandeel Limburg (%)	Productiewaarde Limburg (miljoen euro)
Fruitbomen	261,12	14	81,58	31,2 %	4,4
Sierbomen	3 313,07	244	288,72	8,7 %	21,2
Bosbomen	616,58	31	5,47	0,9 %	0,3
Kerstbomen	394,99	3	21,81	5,5 %	0,2
Bloembollen en -knollen	177,56	7	8,69	4,9 %	0,3
Snijbloemen	61,38	23	0	0 %	0
Zaden en plantgoed	20,64	27	0,41	2,0 %	0,5
Sierplanten	1 443,08	188	97,63	6,8 %	12,8
Totaal	6 288,42	536	504,58	8,0 %	39,7

1.2.4 Glastuinbouw

De Vlaamse glastuinbouwsector is voornamelijk gespecialiseerd in de teelt van groenten en sierteeltgewassen. Zoals eerder gesteld is het aandeel glastuinbouw in Limburg (3 ha) eerder gering en bijna exclusief voor de sierteelt. Recente cijfers die een correcte schatting over de productiewaarde van de glastuinbouw in Limburg kunnen maken, zijn niet voor handen. De opbrengst van de glasteelten is wel verrekenend in de productiewaardes van de groente- en sierteeltsector.

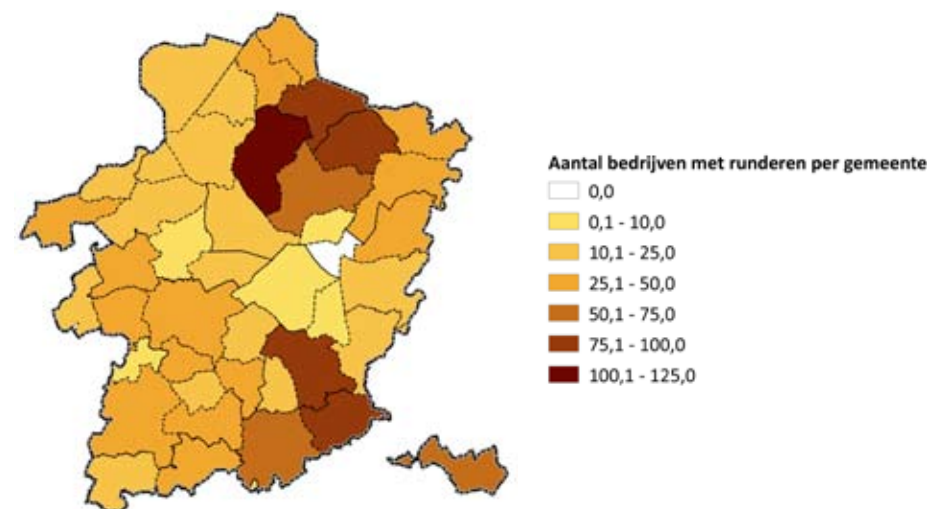
1.3 VEEHOUDERIJ

De veehouderij heeft een groot aandeel in de totale productiewaarde van de Vlaamse land- en tuinbouwsector. Meer dan 60 % (van het totaal van 5,8 miljard euro) komt uit het segment dierlijke productie. De drie voornaamste producten die tot dit cijfer bijdragen zijn: varkensvlees (1,6 miljard euro), rundvlees (687 miljoen euro) en melk en melkderivaten (632 miljoen euro).

1.3.1 Rundveehouderij

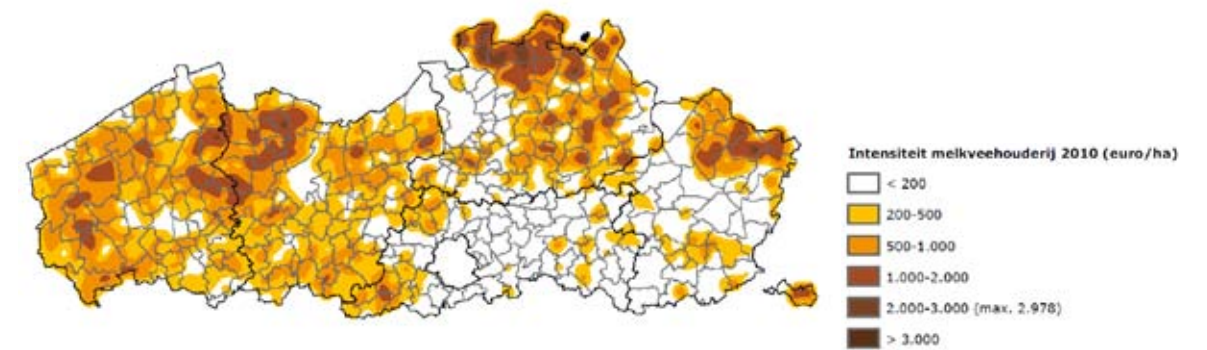
De rundveehouderij is sterk ontwikkeld binnen de Limburgse landbouw. De meeste bedrijven situeren zich in Peer, Bocholt, Bree, Bilzen en Riemst. In de rundveehouderij wordt een onderscheid gemaakt tussen de productiewaarde van melk en melkderivaten, en de productiewaarde van het vlees.

FIGUUR 35: AANTAL BEDRIJVEN MET RUNDEREN (BRON: LANDBOUWPLATTELANDSKAART LIMBURG, 2014)

Het segment melkveehouderij vormt in het noorden van de provincie Limburg één van de gebieden in Vlaanderen waar de intensieve melkveehouderij (grootste standaardopbrengst per ha) het sterkst aanwezig is, naast het noorden van de provincies West- en Oost-Vlaanderen en het noorden van Antwerpen. Ook in Voeren is de Standaard Output hoog. In Limburg is 12,7% van het Vlaamse melkquota aanwezig, dit cijfer is een goede indicatie om het aandeel Limburgse melkveehouderij in de Vlaamse productiewaarde te bepalen. In Vlaanderen stond de productie van melk en melkderivaten in 2012 voor een bedrag van 632 miljoen euro. Daarvan werd een productiewaarde van omgerekend 80,2 miljoen euro door de Limburgse melkveehouders gerealiseerd.

FIGUUR 36: INTENSITEIT MELKVEEHOUDERIJ (STANDAARD OUTPUT) 2010 (LARA 2012)

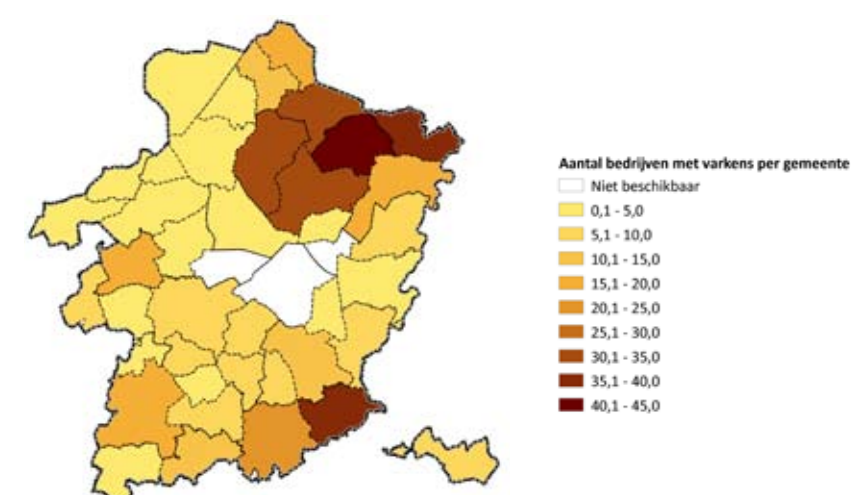
De rundveehouderij bestaat echter niet alleen uit melkvee, ook de productie van rundvlees heeft een groot aandeel in de totale productiewaarde van de landbouwsector. Ook de verkoop van afgeschreven melkveerunderen wordt daarin meegerekend. In 2012 werden in Vlaanderen 328 446 runderen geteld die voor de slacht werden gehouden. Daarvan bevonden zich 27 872 runderen (8,5 %) in Limburg. Aangezien de totale productiewaarde van de runderen in Vlaanderen 687 miljoen bedraagt, kan de productiewaarde voor Limburg geschat worden op 58,4 miljoen euro.

1.3.2 Varkenshouderij

De varkenssector vormt het belangrijkste segment van de land- en tuinbouw in Vlaanderen op het vlak van eindproductiewaarde. In 2012 bedroeg deze 1,6 miljard euro, 28 % van het totaal. Ongeveer 8% van de Vlaamse varkens zijn in Limburg gehuisvest. Omgerekend kan de eindproductiewaarde voor de Limburgse varkenshouderij geschat worden op 125 miljoen euro.

In Limburg komen de meeste varkenshouders voor in Noord-Limburg, voornamelijk in de gemeenten Bree, Peer, Bocholt, Kinrooi en Meeuwen-Gruitrode. Ook in Riemst is het aantal varkensbedrijven hoog.

FIGUUR 37: AANTAL BEDRIJVEN MET VARKENS (BRON: LANDBOUWPLATTELANDSKAART LIMBURG, 2014)

De voornaamste varkenshouderijgebieden in Limburg behoren tot de meest intensieve regio's in Vlaanderen voor de varkenshouderij. Het overgrote deel van de productiewaarde van de varkenshouderij is duidelijk gesitueerd in West-Vlaanderen, gevolgd door Oost-Vlaanderen en Antwerpen.¹⁸

FIGUUR 38: INTENSITEIT VARKENSHOUDERIJ (STANDAARD OUTPUT) 2010 (LARA 2012)

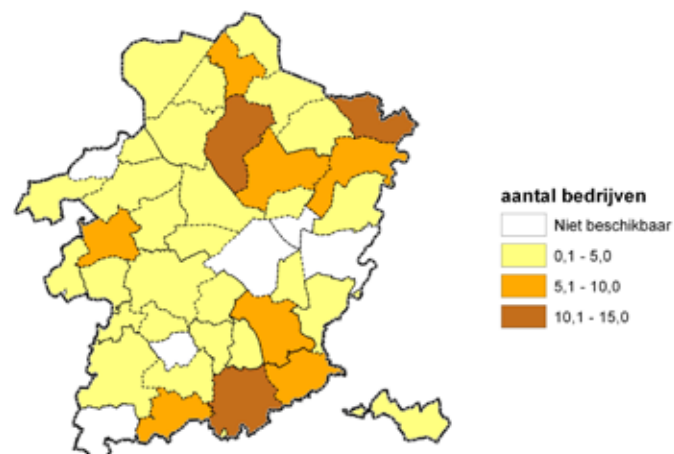
1.3.3 Pluimveehouderij

Het economisch belang van de Vlaamse pluimveehouderijsector situeert zich voornamelijk in enkele regio's in West-Vlaanderen, Antwerpen en Limburg. In onze provincie zijn Kinrooi, Peer en Tongeren de gemeenten met het hoogste aantal pluimveebedrijven. Bij het berekenen van de productiewaarde wordt een onderscheid gemaakt tussen de eierproductie en de vleesproductie.

FIGUUR 39: INTENSITEIT VAN DE PLUIMVEEHOUDERIJ (STANDAARD OUTPUT) 2010 (LARA 2012)

FIGUUR 40: AANTAL BEDRIJVEN MET PLUIMVEE (BRON: LANDBOUWPLATTELANDSKAART LIMBURG, 2014)

De eindproductiewaarde voor pluimveevlees bedroeg 315 miljoen euro in 2012, goed voor 6% van de totale productiewaarde van de land- en tuinbouw. Daarvan werd 38,9 miljoen euro (12 %) gerealiseerd door Limburgse pluimveehouderijen.

De eiersector in Vlaanderen heeft een eindproductiewaarde van 189 miljoen euro. Omgerekend kent het eiersegment een productiewaarde 19,4 miljoen euro in Limburg (10 %).

1.4. TOTALE PRODUCTIEWAARDE

De totale eindproductiewaarde van de Limburgse land- en tuinbouw kan geschat worden op 671 miljoen euro. Limburg is vooral sterk in de productie van fruit, welke een geschatte productiewaarde van 224 miljoen euro heeft in onze provincie. Ondanks het kleinere oppervlak aan landbouwgrond in vergelijking met sommige andere Vlaamse provincies, blijkt Limburg ook een gewichtige producent van suikerbieten.

TABEL 15: TOTALE PRODUCTIEWAARDE VAN DE LAND- EN TUINBOUW (IN MILJOEN EURO) (BRON: AFDELING MONITORING EN STUDIE)

	Vlaanderen	Limburg	Gemiddeld aandeel
Akkerbouwproducten	705	53,2	7,55%
graan	158	20,5	12,97%
suikerbieten	73	15,3	20,96%
aardappelen	348	17,4	5,00%
andere	126	8,8	6,98%
Tuinbouwproducten	1569	293,8	18,73%
groenten	640	30,1	4,70%
fruit	393	224	57,00%
appel	104	59,1	56,83%
peer	179	77,9	43,52%
andere	110	87	79,09%
sierteelt	536	39,7	7,41%
Veehouderij	3449	324,1	9,40%
rundvee	1319	138,6	10,51%
melk	632	80,2	12,69%
vleesvee	687	58,4	8,50%
varkens	1609	125	7,77%
pluimvee	504	58,3	11,57%
gevogelte	315	38,9	12,35%
eieren	189	19,4	10,26%
andere	17	2,2	12,94%
TOTAAL	5723	671,1	11,73%

18 Platteau J., Van Gijsegem D., Van Bogaert T. & Maertens E. (reds.) (2012), Landbouwrapport 2012, Departement Landbouw en Visserij, Brussel.

2. TEWERKSTELLING

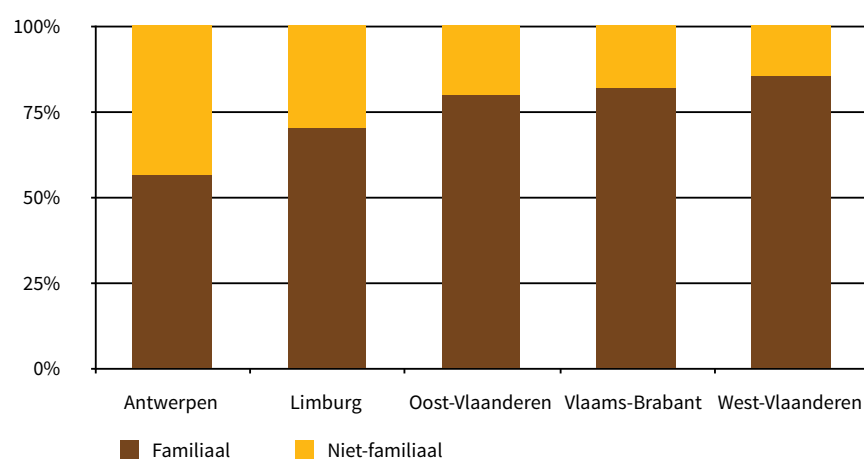
De land- en tuinbouwsector is nog steeds een arbeidsintensieve sector. De mechanisatie heeft de afgelopen eeuw wel gezorgd voor een daling van de arbeidsintensiviteit, maar slechts in verhouding tot het productievolume. Het aantal mensen dat tewerkgesteld is in de primaire sector varieert van streek tot streek en kan gekoppeld worden aan het voorkomen en de economische bijdrage van de sector. In de statistische gegevens over tewerkstelling moet een onderscheid worden gemaakt tussen regelmatige tewerkstelling en onregelmatige tewerkstelling. De regelmatige tewerkstelling omvat de zelfstandigen en loontrekkenden die in vast dienstverband tewerkgesteld zijn. Daarnaast worden loonwerk en seizoensarbeid in de land- en tuinbouwsector beschouwd als onregelmatige tewerkstelling, omwille van de beperkte continuïteit van de tewerkstelling.

2.1. REGELMATIGE TEWERKSTELLING

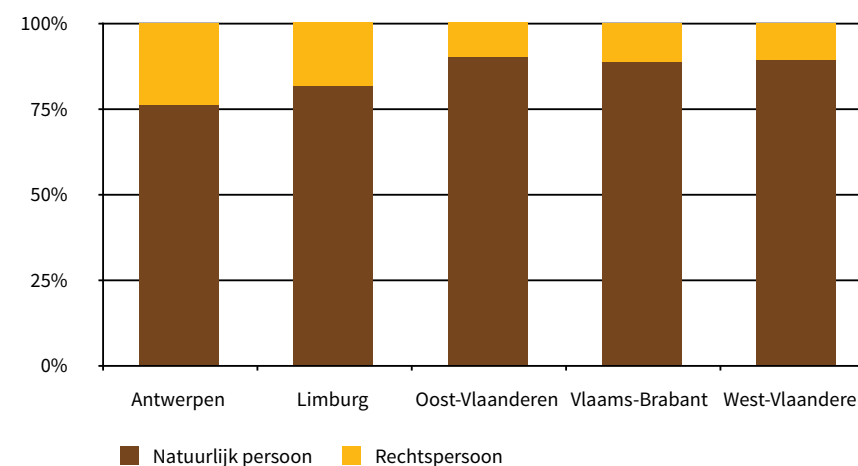
De Vlaamse land- en tuinbouwbedrijven zijn echte familiebedrijven. In veel gevallen is de bedrijfsleider de enige voltijdse arbeidskracht. Hij/zij wordt daarin vaak bijgestaan door de meewerkende echtgeno(o)t(e). Andere veelvoorkomende familiebanden zijn ouders/kinderen en broers/zussen die samen een bedrijf runnen. In de meeste sectoren wordt weinig gebruik gemaakt van externe arbeidskrachten in regelmatig dienstverband. In Limburg is 70% van de regelmatig tewerkgestelden van familiale oorsprong. Hierbij moet worden opgemerkt dat arbeidskrachten in een vennootschap als niet familiaal worden beschouwd. Het grotere aandeel van niet-familiale arbeidskrachten in de provincie Limburg kan dan ook worden verklaard door het grotere aandeel aan vennootschappen ten opzichte van de meeste andere provincies. Deze redenering is ook in de provincie Antwerpen van toepassing.

De grootste tewerkstelling wordt gerealiseerd in de tuinbouw, waarvan de arbeidskrachten 31% uitmaken van het totaal.¹⁹ Specifiek in Limburg staat de sector in voor ruim 4 730 arbeidsplaatsen in het kader van zelfstandige tewerkstelling (bedrijfsleiders en zelfstandige helpers) en 3 120 loontrekkenden. Het totaal aan arbeidsplaatsen in de Limburgse primaire sector komt daarbij op ca. 7 850.²⁰

FIGUUR 41: OORSPRONG VAN TEWERKSTELLING (BRON: ADSEI, LANDBOUWENQUÊTE 2012)

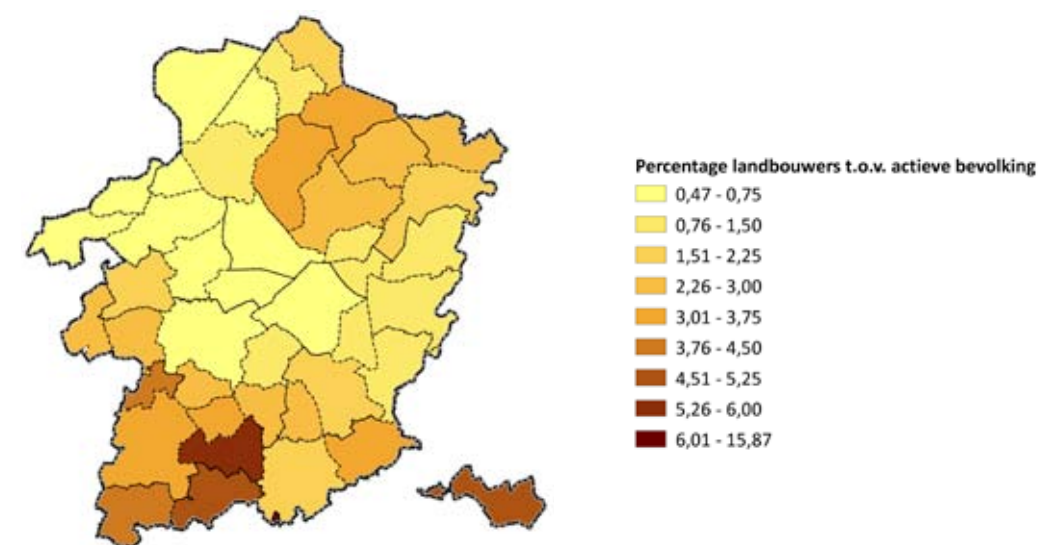

FIGUUR 42: JURIDISCH STATUUT VAN DE BEDRIJVEN (BRON: ADSEI, LANDBOUWENQUÊTE 2012)

In Limburg zien we de grootste relatieve tewerkstelling in de gekende landbouwstreken Haspengouw-Voeren en Kempen & Maasland. In de Midden-Limburgse gemeenten is het aandeel tewerkstelling in de primaire sector opvallend lager dan in de landbouwstreken. Op basis van tewerkstellingsgegevens²¹ kan het aantal loontrekkenden in de primaire sector vergeleken worden met het aantal arbeidsgeschikten. Daaruit blijkt het aandeel mensen die tewerkgesteld zijn in de land- en tuinbouwsector. De cijfers houden geen rekening met zelfstandige tewerkstelling. In de gemeente Herstappe is het grootste aandeel mensen tewerkgesteld in de primaire productiesector (15,9%). Andere sterke Limburgse gemeenten zijn Borgloon (5,9%), Voeren (5,3%) en Heers (5,2%).

FIGUUR 43: TEWERKSTELLING IN DE LANDBOUW: PERCENTAGE LOONTREKKENDEN T.O.V. DE TOTALE ACTIEVE BEVOLKING (BRON: LANDBOUWPLATTELANDSKAART LIMBURG, 2014)

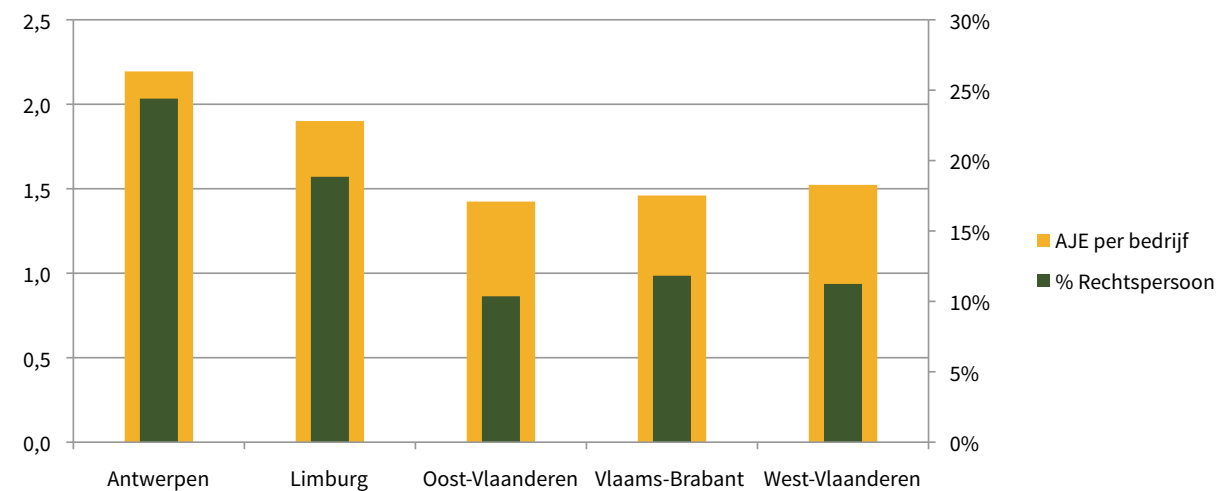
Het belang van fruitteelt in Haspengouw blijkt ook uit de aanwezigheidsindex van de loontrekkende werkgelegenheid. Deze index duidt aan in hoeverre de werkgelegenheid in een bepaalde sector sterk of minder sterk aanwezig is in vergelijking met gemiddeld in Limburg. De index vergelijkt de verhouding van het aantal jobs ten opzichte van de actieve bevolking (18-64 jaar) in een bepaalde regio met diezelfde verhouding in Vlaanderen. Uit onderstaande tabel blijkt de aanwezigheidsindex²² van de primaire index in Zuid-Limburg en het Maasland veel hoger te zijn dan in de rest van Limburg. In Midden- en West-Limburg is het aantal jobs in de primaire sector lager dan het Vlaamse gemiddelde.

TABEL 16: AANWEZIGHEIDSLONTTREKKENDE WERKGELEGENHEID 2012 (O.B.V. STEUNPUNT WSE)

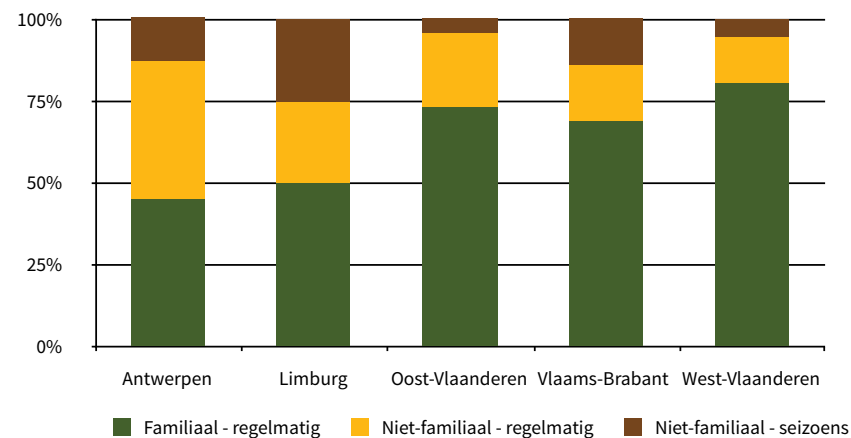
	Primaire sector	Secundaire sector	Tertiaire sector	Quartaire sector
Midden Limburg	0,66	1,05	0,91	0,97
West-Limburg	0,91	1,23	0,90	0,92
Zuid-Limburg	2,85	1,03	0,93	1,07
Noord-Limburg	1,31	1,37	0,83	0,99
Maasland	2,13	1,27	0,81	0,90
Limburg	1,52	1,17	0,88	0,98

Omgerekend in arbeidsjaareenheden (AJE) zijn in Limburg 5 748 voltijdse arbeidskrachten actief. Rekening houdende met het aantal AJE per landbouwbedrijf valt op dat er in Limburg (en Antwerpen) gemiddeld meer mensen tewerkgesteld zijn op een landbouwbedrijf (1,9 AJE/bedrijf). Dit lijkt in relatie te staan met het aantal bedrijven die het statuut van een rechtspersoon hebben. Er kan worden verondersteld dat landbouwbedrijven in Limburg (en Antwerpen) gemiddeld groter van omvang dan in de rest van Vlaanderen. De helft van de AJE in Limburg worden ingevuld door familiale arbeid, de andere helft door niet-familiale arbeid. Dit staat in contrast met de bevindingen uit bevindingen uit de figuur over de absolute tewerkstelling (waar het gaat om het absolute aantal personen), maar kan worden verklaard door het grote aantal seizoenarbeiders in fruitsector. Het feit dat het areaal fruitteelt in Limburg zeer groot is, is ook de verklaring voor het significant hogere aandeel aan seizoenarbeiders in Limburg.

FIGUUR 44: AANTAL ARBEIDSJAARENHEDEN (AJE) PER BEDRIJF IN VERGELIJKING MET HET AANDEEL BEDRIJVEN ALS RECHTSPERSOON (BRON: ADSEI, LANDBOUWENQUÊTE 2012)

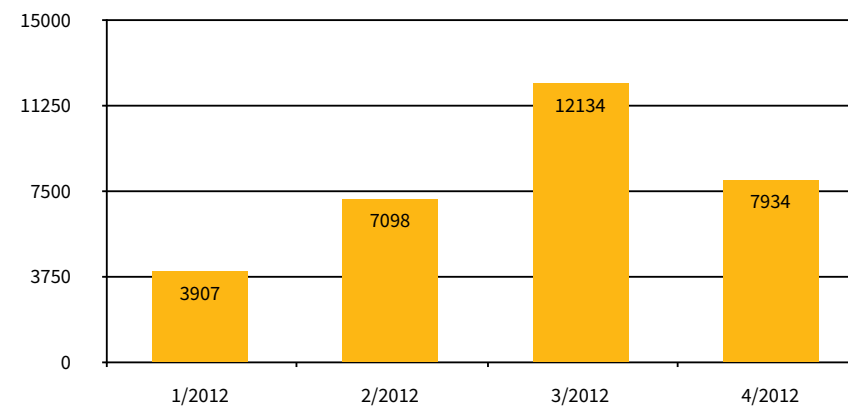
FIGUUR 45: RELatieve SPREIDING VAN HET AANTAL ARBEIDSJAARENHEDEN (AJE) (BRON: ADSEI, LANDBOUWENQUÊTE 2012)

2.2 SEIZOENSARBEID

De tuinbouw en zeker de arbeidsintensieve fruitsector is het laatste decennium sterk afhankelijk van buitenlandse seizoenarbeiders (niet-familiale arbeidskrachten, onregelmatig tewerkgesteld). Jaarlijks komen in de piekperiodes (de maand mei voor zacht fruit en de maanden september en oktober voor hard fruit) heel wat buitenlandse arbeidskrachten, voornamelijk uit de voormalige Oostbloklanden naar Haspengouw, om te helpen bij het plukken van de oogst. Ook voor snoeiwerk, sorteren en onderhoudswerken aan de plantages worden seizoenarbeiders ingezet. In 2012 waren er 31 074 gelegenheidskrachten actief in de Limburgse land- en tuinbouw²³, wat overeenkomt met 40% van het Vlaamse totaal (78 656 arbeidsplaatsen). De spreiding van het aantal gelegenheidsarbeiders over de kwartalen van 2012 toont een duidelijke piek in het derde kwartaal. Dit bevestigt de arbeidsintensiteit van de fruitteelt aangezien het oogstseizoen voornamelijk geconcentreerd is in het derde kwartaal.

FIGUUR 46: SPREIDING VAN DE LIMBURGSE GELEGENHEIDSRARBEID IN 2012, PER KWARTAAL (BRON: KSZ)

2.3. TOTALE TEWERKSTELLING IN DE PRIMAIRE SECTOR

De Limburgse primaire productiesector stelt in totaal 7 850 mensen tewerk in regelmatige tewerkstelling en ruim 31 000 mensen in onregelmatige tewerkstelling. De arbeidsplaatsen in de primaire sector zijn een onderdeel van de tewerkstelling in het volledige agrobusinesscomplex. De waarde en tewerkstelling van het volledige agrobusinesscomplex worden besproken in deel 3 van deze publicatie.

²³ Geëxtrapoleerd op basis van cijfers van de Kruispuntbank Sociale Zekerheid (KSZ, 2014).

HOOFDSTUK 3

HET AGROBUSINESSCOMPLEX

DEFINITIE EN STRUCTUUR

De land- en tuinbouw staat natuurlijk niet alleen. De structuur en dynamiek van de agrarische sector wordt mee bepaald door de relatie met de rest van de keten. Naast de primaire sector spelen ook de toelevering, de verwerkende industrie en de handel een rol.

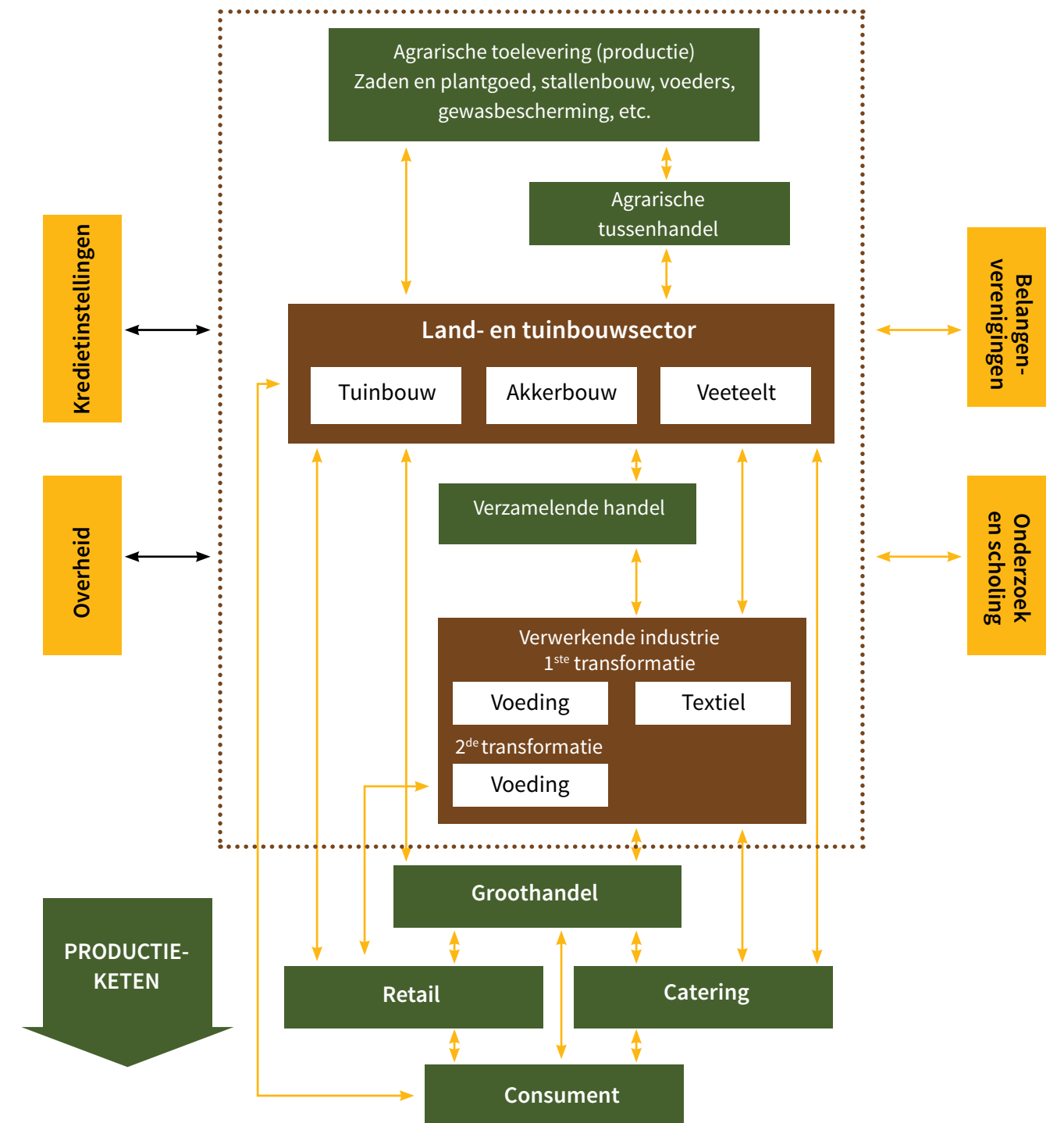
1. DEFINITIE

Het Departement Landbouw en Visserij van de Vlaamse overheid hanteert volgende definitie van agrobusinesscomplex: 'de direct en indirect samenhangende economische activiteiten verbonden met productie, verwerking en afzet van een agrarisch product, met inbegrip van de met de agrarische productie samenhangende toeleverende en dienstverlenende bedrijven'. Het ABC is verwant met de toeleveringsketen of supply chain, maar onderscheidt zich ervan doordat het ook rekening houdt met relevante relaties die zich strikt genomen buiten het afzetkanaal voordoen.²⁴

In de hiervolgende figuur wordt de structuur van het agrobusinesscomplex visueel voorgesteld in een schema. Centraal staat de primaire sector zelf. De toeleverende en verwerkende industrie en de handel spelen een belangrijke rol. Daarnaast is er interactie en ondersteuning met en van kredietinstellingen, overheden, middelveld, onderzoek en onderwijs.

Er bestaat geen eenduidige definitie van het Agrobusinesscomplex, iedereen kan dus vrij interpreteren in welke mate een bepaald sector nog behoort tot het Agrobusinesscomplex. In deze publicatie werd geopteerd om te werken op basis van NACE-codes voor het afbakenen van het agrobusinesscomplex. NACE is de Algemene Nomenclatuur van de Economische Activiteiten in de Europese Gemeenschappen ('Nomenclature générale des Activités économiques dans les Communautés Européennes') of de 'Europese activiteitenomenclatuur'. Deze indeling wordt ook gebruikt door de RSZ en de ondernemingsloketten. Bedrijven die verschillende activiteiten uitvoeren worden ingedeeld volgens de NACE-code van de hoofdactiviteit, dit is de activiteit die het meest bijdraagt aan de totale toegevoegde waarde.

FIGUUR 47: DE STRUCTUUR VAN HET AGROBUSINESSCOMPLEX

TABEL 17: AANTAL BEDRIJVEN IN HET AGROBUSINESSCOMPLEX (BRON: ADSEI, 2013)

Nace-code	Activiteit	Antwerpen	Vlaams-Brabant	West-Vlaanderen	Oost-Vlaanderen	Limburg
-	Primaire productie (landbouwbedrijven)	3 722	2 950	8 678	6 555	2 979
10.1	Verwerking en conservering van vlees en vervaardiging van vleesproducten	103	61	203	296	65
10.3	Verwerking en conservering van groenten en fruit	27	15	44	23	22
10.4	Vervaardiging van plantaardige en dierlijke oliën en vetten	3	0	5	13	0
10.5	Vervaardiging van zuivelproducten	74	43	49	61	41
10.6	Vervaardiging van maalderijproducten, zetmeel en zetmeelproducten	12	14	18	23	7
10.7	Vervaardiging van bakkerijproducten en deegwaren	744	363	814	710	366
10.8	Vervaardiging van andere voedingsmiddelen	172	84	168	163	52
10.9	Vervaardiging van diervoeders	30	13	85	50	8
11.0	Vervaardiging van dranken	51	48	37	69	27
12.0	Vervaardiging van tabaksproducten	3	0	12	8	2
13.1	Bewerken en spinnen van textielvezels	4	3	109	37	8
13.2	Weven van textiel	5	2	98	23	0
20.20	Vervaardiging van verdelginsmiddelen en van andere chemische producten voor de landbouw	2	1	0	2	1
28.3	Vervaardiging van machines en werktuigen voor de landbouw en de bosbouw	18	12	62	47	17
46.11	Handelsbemiddeling in landbouwproducten, levende dieren en textielgrondstoffen en halfabrikaten	49	42	66	49	11
46.2	Groothandel in landbouwproducten en levende dieren	388	211	656	592	224
46.31	Groothandel in groenten en fruit	187	138	202	130	87
46.32	Groothandel in vlees en vleesproducten	165	71	154	199	59
46.33	Groothandel in zuivelproducten, eieren en spijsoeiën en -vetten	70	23	58	58	31
46.61	Groothandel in machines, werktuigen en toebehoren voor de landbouw	79	62	137	90	53
75.00	Veterinaire diensten	598	378	549	622	300
77.31	Verhuur en lease van landbouwmachines en -werktuigen	24	9	12	10	17
	TOTAAL	6 530	4 543	12 216	9 830	4 377

2. AANTAL BEDRIJVEN

Het Vlaamse agrobusinesscomplex omvat bijna 37 500 bedrijven en maakt ongeveer 6% uit van het totale aantal actieve bedrijven in Vlaanderen.²⁵ Uit de totaalanalyse van het agrobusinesscomplex in Vlaanderen, blijkt de provincie Limburg een eerder gering aandeel in te nemen. De provincies West-Vlaanderen (33%) en Oost-Vlaanderen (26%) huisvesten samen meer dan de helft van de ABC-bedrijven. Daarna volgen Antwerpen (17%), Limburg (12%) en Vlaams-Brabant (12%).²⁶

Het agrobusinesscomplex in Limburg omvatte 4 377 bedrijven in 2013. Slechts 32% of 1 398 bedrijven zijn niet bezig met de primaire productie, maar met een aanverwante activiteit. Ruim een vierde (26%) zijn actief in de vervaardiging van bakkerijproducten en deegwaren. Andere belangrijke groepen zijn de veterinaire diensten (21%) en groothandel in landbouwproducten en levende dieren (16%). Bedrijven die actief zijn in de andere sectoren van het agrobusinesscomplex komen minder frequent voor. In totaliteit huisvest Limburg 12% van de Vlaamse agrobusinesscomplexbedrijven

Limburg is een opvallende leverancier van diensten voor verhuur en lease van landbouwmachines en -werktuigen. Bijna 24% van deze bedrijven is gelegen in onze provincie. Enkel in de provincie Antwerpen is het aandeel nog hoger. Deze verhouding is te verklaren door de densiteit van tuinbouwbedrijven in beide provincies, in combinatie met het frequenter voorkomen van land- en tuinbouwbedrijven in de juridische vorm van een rechtspersoon (in de praktijk grotere bedrijven).

3. ECONOMISCHE WAARDE

De economische waarde (omzet) van het Vlaamse agrobusinesscomplex werd in 2012 geraamd op 52 miljard euro.²⁷ Op basis van het aandeel bedrijven in het agrobusinesscomplex schatten we de Limburgse waarde van het agrobusinesscomplex op 6,2 miljard euro. Ruim 10% daarvan is afkomstig uit de primaire sector (670 miljoen euro).

De economisch bijdrage aan het agrobusinesscomplex is ondermeer opgebouwd uit omzet van de verwerkende industrie. Die bestaat uit kleine en grote bedrijven. De vijftien grootste bedrijven realiseren meer dan 20% van de totale omzet in het Limburgse agrobusinesscomplex.

TABEL 18: DE TOP 15 VERWERKENDE BEDRIJVEN IN HET LIMBURGSE AGROBUSINESSCOMPLEX (BRON: BEL FIRST 2012)

Naam	Gemeente	Omzet (in duizend euro)
NOLIKO	BREE	202 459
PLUKON MAASMECHELEN	MAASMECHELEN	214 540
FRIESLANDCAMPINA PROFESSIONAL	LUMMEN	370 375
Q - BAKERIES BELGIUM	HEUSDEN-ZOLDER	75 729
FARM FRITES BELGIUM	LOMMEL	77 590
KONINGS	ZONHOVEN	76 266
LIMELCO	ZONHOVEN	54 145
VANREUSEL'S SNACKS	HAMONT-ACHEL	37 768
IZICO BOCHOLT	BOCHOLT	32 218
NIKITA	HERK-DE-STAD	26 361
MANSHOVEN - VERS	ALKEN	16 761
KONINGS JUICES & DRINKS	BORGLOON	33 714
DIRAFROST FROZEN FRUIT INDUSTRY	HERK-DE-STAD	48 679
VANGROOTLOON SHOPPING	SINT-TRUIDEN	n.b.
INCOPACK	LANKLAAR	44 855
TOTAAL		1 311 460

²⁵ Op basis van aantal btw-plichtige ondernemingen volgens economische activiteit en administratieve geografie in 2013 (ADSEI, 2014)

²⁶ Berekening op basis van aantal bedrijven actief in primaire productie (Landbouwenquête 2013 – ADSEI) en het aantal btw-plichtige ondernemingen volgens economische activiteit en administratieve geografie in 2013 (ADSEI, enkel NACE-codes 10 t.e.m. 12, 13.1, 13.2, 20.2, 28.3, 46.11, 46.2, 46.31 t.e.m. 46.61, 75.00 en 77.31)

²⁷ Samborski V. (2013) Het Vlaams agrovoedingscomplex. Stand van zaken, Beleidsdomein Landbouw en Visserij, Afdeling Monitoring en Studie, Brussel.

Naast de bedrijven uit de verwerkende industrie, levert de handel in land- en tuinbouwproducten een gewichtig aandeel in het provinciale agrobusinesscomplex. Hierin spelen de veilingen een grote rol. Limburg telt vier fruitveilingen: de Belgische Fruitveiling, de Limburgse Tuinbouwveiling, veiling Haspengouw en BelOrta. De omzet van de fruitveilingen kent sterke schommelingen die veroorzaakt worden door enerzijds grote schommelingen in de aangeleverde volumes en anderzijds een fluctuerende marktprijs.

In totaal realiseren de Limburgse tuinbouwveilingen een gezamenlijke omzet van 257 miljoen. Veiling BelOrta is het resultaat van een fusie tussen de Mechelse Veilingen, Coöbra (2013) en Veiling Borgloon (2014). Aangezien er nog geen cijfers van een teeltseizoen gekend zijn sinds de fusie wordt gewerkt met de omzet en tewerkstellingscijfers van de veiling Borgloon..

TABEL 19: OMZET VAN DE LIMBURGSE FRUITVEILINGEN (BRON: NBB)

	Omzet (in mlj euro)
Belgische Fruitveiling	111,4
Limburgse Tuinbouwveiling	7,5
Veiling Haspengouw	70
Veiling Borgloon (BelOrta)	68,2
totaal	257,1

De bedrijven in het agrobusinesscomplex zijn niet alleen op de binnenlandse markten actief. De omvang van de export is een indicator voor de internationale marktpositie van een sector, die op haar beurt bepalend is voor haar concurrentievermogen. Ook de bijdrage van de ABC-bedrijven aan de Belgische handelsbalans is voor beleidsmakers een tastbaar en wenselijk resultaat van de performantie van een sector.

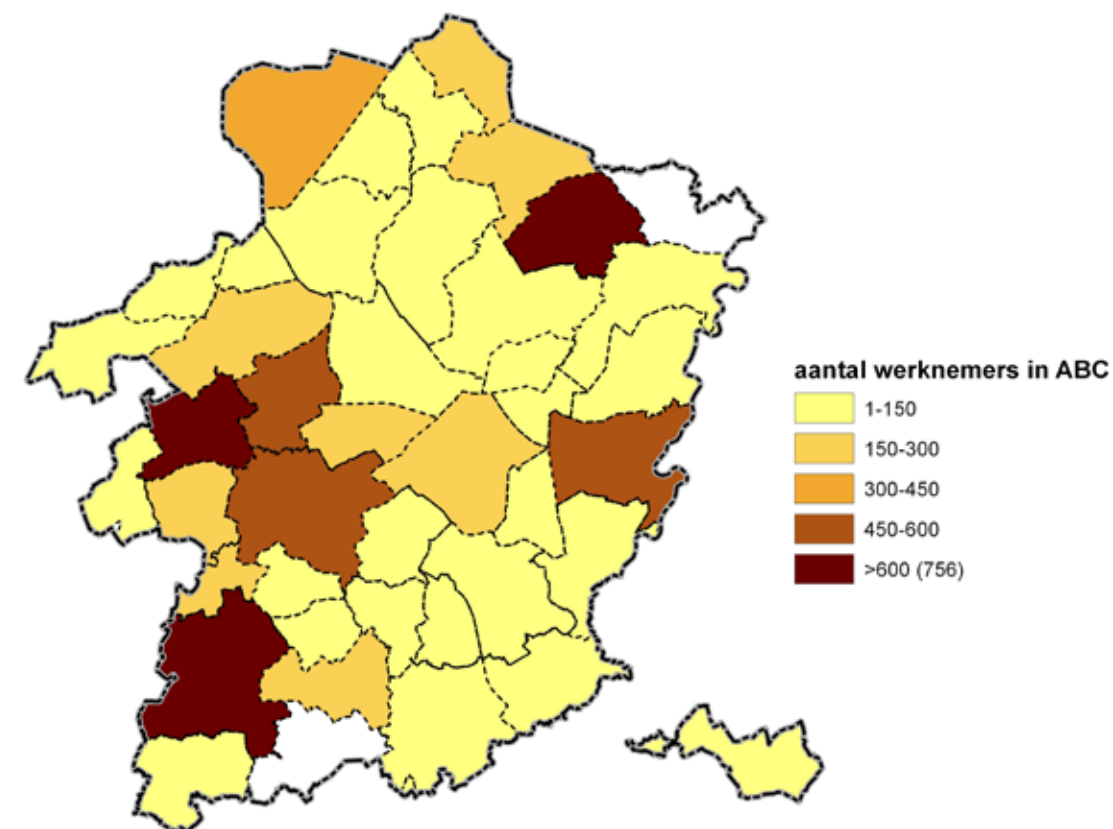
Voor het Limburgse agrobusinesscomplex is fruit het belangrijkste exportproduct. De Belgische exportwaarden voor 2013 bedragen voor peer, appel en aardbei, respectievelijk 232 miljoen euro, 158 miljoen euro en 129 miljoen euro. Vooral de export van peren is belangrijk. Bijna de helft van de peren wordt afgezet op buitenlandse markten.²⁸

4. TEWERKSTELLING

Het Vlaamse agrobusinesscomplex stelde in 2012 in totaal 143 605 mensen tewerk bij bijna 37 500 bedrijven.²⁹ De telling van deze gegevens is gebaseerd op datasets van verschillende bronnen die opgebouwd zijn uit cijfergegevens op hoger niveau. Het is dan ook niet mogelijk om een even nauwkeurige becijfering van de tewerkstelling in het Limburgse ABC uit te voeren. Het is anderzijds wel mogelijk om een realistische inschatting te maken van het aantal tewerkgestelden in Limburg. Het agrobusinesscomplex stelt in Limburg naar schatting meer dan 20 500 mensen tewerk bij 4 377 bedrijven. Ongeveer 38% is tewerkgesteld in de primaire sector (ca. 3 000 bedrijven) het andere deel is actief bij een van de ca. 1400 andere agrocomplexbedrijven. Naar schatting 25% van de tewerkstelling in de verwerkende sector is gesitueerd bij de 15 grootste bedrijven in Limburg.³⁰ De totale tewerkstelling in het Limburgse agrobusinesscomplex is uitgezonderd de gelegenheidsarbeiders die actief zijn in de primaire sector. In 2012 ging dat om meer dan 31 000 mensen.

De werkgelegenheid in de agrobusinesscomplexbedrijven is breed verspreid in Limburg. De gemeenten Sint-Truiden, Bree en Lummen zijn de belangrijkste tewerkstellingsplaatsen van het ABC, gevolgd door Hasselt, Maasmechelen en Heusden-Zolder. Telkens gaat het om een of enkele agrocomplexbedrijven van grote omvang.

FIGUUR 47: SPREIDING VAN HET AANTAL WERKNEMERS IN HET AGROBUSINESSCOMPLEX (BRON: LANDBOUWPLATTELANDSKAART LIMBURG, 2014)

²⁸ Demeyer R. et al. (2012) Duurzame fruitbedrijven: bepalende factoren – indicatoren – hot issues, Vlaamse overheid, Departement Landbouw en Visserij, afdeling Monitoring en Studie, Brussel.

²⁹ Samborski (2013) Het Vlaams agrovoedingscomplex. Stand van zaken, Beleidsdomein Landbouw en Visserij, afdeling Monitoring en Studie, Brussel

³⁰ Bel First, 2012

HOOFDSTUK 4

HET BELEID VOOR DE LAND- EN TUINBOUW

EUROPA, VLAANDEREN EN LIMBURG

Het landbouwbeleid wordt in grote mate door Europa gevoerd. Zij beslissen mee over het markt- en prijsbeleid en trachten een stabiele markt te garanderen. Ook de inkomenssteun voor land- en tuinbouwers wordt door Europa geregeld. Tot slot is plattelandsontwikkeling ook grotendeels Europees bepaald. Weliswaar voert iedere lidstaat ook een eigen landbouwbeleid, maar binnen de grenzen van het zogenaamde Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) van Europa. In ons land hebben vooral Vlaanderen en de provincies bevoegdheden inzake land- en tuinbouw en visserij.

1. EUROPA

1.1 HISTORIEK

Het Vlaamse landbouwbeleid wordt sterk beïnvloed door Europa. Al bij de ondertekening van het Verdrag van Rome (1957) en de oprichting van de Europese Economische Gemeenschap (EEG) lag al vast dat de lidstaten economische maatregelen wilden nemen voor de ondersteuning en uitbouw van de land- en tuinbouwsector. In 1962 werd daarom het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) ingesteld. De EEG wilde de levensstandaard in Europa vergroten door het verzekeren van de voedselvoorraden. Bovendien moesten de Europeanen over het voedsel kunnen beschikken aan een redelijke prijs, die niet ten koste mocht gaan van de levensstandaard van de landbouwers. Europa richtte zich dan ook op technologische vooruitgang en marktstabilisatie om de vooropgestelde doelen van het GLB te bereiken. Deze doelen werden vertaald in drie acties. Als eerste werden de uitgaven voor het landbouwbeleid door de EEG gedaan en niet door de lidstaten zelf. De middelen werden gebundeld en volgens een solidariteitsprincipe toegekend. Daarnaast werd er vrij verkeer van landbouwproducten binnen de EEG-grenzen ingesteld en werden de Europese producten beschermd door marktregulatie. Landbouwproducenten kregen een gegarandeerde minimumprijs voor hun producten. Europa kocht overschotten op en financierde de afzet op de internationale markten.

Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid werd een groot succes. In de loop van de jaren zeventig en tachtig ontstonden overschotten voor graan, boter, rundvlees en wijn. Europa investeerde een groot aandeel van het Europese budget aan de opslag en export van de overschotten. Vanuit de internationale markten groeide echter kritiek op het Europese systeem omdat de overschotten tegen zeer lage prijzen afgezet werden, vaak op markten in ontwikkelingslanden. Hierdoor konden lokale landbouwers niet meer concurreren met de Europese producten. Europa stelde daarom productiequota in voor bepaalde landbouwproducten. De meest bekende productiequota zijn die van melk en suiker, maar ook de graansector en rundvleessector kregen beperkingen opgelegd.

In 1992 wijzigde het GLB van koers door de Mc Sharry-hervorming. De prijstoelagen werden omgevormd tot een bedrijfstoelag, gekoppeld aan het productievolume (gekoppelde directe steun). Sinds de start van het nieuwe millennium is het GLB tijdens de Agenda 2000 opgedeeld twee pijlers: het markt- en inkomensbeleid (pijler I) en het plattelandsbeleid (pijler II). De introductie van de tweede pijler verlaagt de marktregulerende impact van het GLB en ondersteunt de land- en tuinbouwers op een stimulerende manier. Er kwam budgettaire ruimte voor onder meer investeringen op het platteland en toeslagen voor jonge landbouwers. Toeslagen voor producten werden verder afgebouwd en de gekoppelde steun werd systematisch verhoogd.

In 2003 werd tijdens de Mid-Term Review beslist om de bedrijfstoelag te ontkoppelen. De nieuwe bedrijfstoelagen zijn gebaseerd op het invullen van randvoorwaarden die gelinkt zijn aan het bereiken van doelstelling inzake milieu, dierenwelzijn en voedselveiligheid.

1.2 HET GEMEENSCHAPPELIJK LANDBOUWBELEID VANDAAG

In 2008 besloot de Europese Commissie om het GLB te onderwerpen aan een Health Check. Hieruit vloeiden een aantal opmerkelijke maatregelen voort. Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid werd vereenvoudigd. De belangrijkste veranderingen zijn de volledige ontkoppeling van de steun (in sommige lidstaten was dit voorheen nog niet het geval), de vereenvoudiging van de randvoorwaarden, de afschaffing van de braakleggingsverplichting en het verdwijnen van de melkquota (per 1 april 2015).

Intussen heeft de Commissie met de Hervorming 2014-2020 een nieuwe reeks ingrijpende veranderingen uitgewerkt die het GLB nieuwe instrumenten geven om de hedendaagse land- en tuinbouwsector te ondersteunen en sturen. Europa wil verdergaan op de ontkoppeling van de directe steun en evolueren naar een hectarepremie. Voorts zullen de financiële toeslagverschillen tussen de verschillende landen worden teruggedrongen en krijgen de lidstaten meer autonome beslissingsrechten over het GLB. De grootste wijziging is echter het invoeren van vergroeningsmaatregelen. Bijna 30% van de directe steun zal op termijn gekoppeld worden aan inspanningen die de land- en tuinbouwers ondernemen om hun productieproces en/of bedrijf te vergroenen. De Europese Unie wil door middel van dit beleid landbouwers en plattelandsgebruikers stimuleren om duurzaam om te gaan met productiemiddelen en productieomgeving.

2. VLAANDEREN

In België is landbouw hoofdzakelijk een bevoegdheid van de gewesten. De Vlaamse overheid is in ons gewest belast met de uitvoering van het Europese beleid. Vlaanderen is de belangrijkste verstrekker van Pijler I-middelen (directe steun) en voert een Europees gefundeerd plattelandsbeleid (Pijler II). Vlaanderen legt binnen het Europese GLB-kader haar eigen accenten op het landbouwbeleid. Ze mag beslissen over het verschuiven van Pijler I-middelen naar Pijler II en heeft onder meer (beperkte) beslissingsrechten over de verdeling van de directe steun. Een van de belangrijkste beleidsinitiatieven is het Programmadocument Plattelandsontwikkeling (PDPO), dat uitvoering geeft aan de tweede pijler van het GLB. Voor de uitvoering en verdere vertaling van het land- en tuinbouwbeleid en het plattelandsbeleid werkt de Vlaamse overheid nauw samen met de provincies.

Vlaanderen legt binnen het Europese kader een aantal eigen accenten. Er is bijzondere aandacht voor kwaliteit en kwaliteitsgarantiesystemen, korte keten-landbouw en biologische landbouw. Daarnaast investeert Vlaanderen fors in innovatie, technologische ontwikkeling en multifunctionele landbouw. Sinds de zesde staatshervorming heeft Vlaanderen ook bevoegdheden in de pachtwetgeving, in land- en tuinbouwvorming in het kader van beroepsscholing en bijscholing, in de toekenning van schadevergoedingen bij landbouwrampen, in het afzet- en uitvoerbeleid van agrarische producten en tenslotte in de toekenning van kwaliteitslabels en oorsprongsbenamingen. Als functionele overheid is Vlaanderen naast het beleidsdomein landbouw tevens bevoegd voor het milieubeleid. In uitvoering van verschillende Europese milieuverordeningen heeft het Vlaamse milieubeleid eveneens een impact op de land- en tuinbouw. De mestwetgeving is een van de belangrijkste regulerende instrumenten voor de land- en tuinbouw. In de toekomst zal ook de realisering van Instandhoudingsdoelstellingen (IHD's) daarop aansluiten en de ontwikkeling van landbouwbedrijven in bepaalde zones reguleren.

De bevoegdheden van de federale overheid inzake land- en tuinbouw zijn, sinds de zesde staatshervorming, eerder beperkt. De federale overheid is nog verantwoordelijk voor voedselveiligheid. Daarnaast hebben andere federale beleidsdomeinen wel een invloed op het land- en tuinbouwbeleid. Net als andere economische sectoren is de land- en tuinbouwsector onderworpen aan wetgeving over fiscaliteit en loonkosten, pensioenen en sociale zekerheid.

3. LIMBURG

De provincie Limburg voert al geruime tijd een stimulerend landbouwbeleid. Kaderend in de taken die Vlaanderen aan de provincies toeweest in het Witboek Interne Staatshervorming (2011), is de provincie voornamelijk actief in het faciliteren van projecten en structuren van bovenlokaal belang. Daarin kan zowel landbouw- als plattelandsbeleid worden onderscheiden. Het landbouwbeleid speelt als eerste pijler in op de bovenlokale noden van de landbouwsector in Limburg. De provincie heeft daarin duidelijke taken van Vlaanderen gekregen: landschappelijke integratie van landbouwgebouwen, multifunctionele landbouw, praktijkgericht gericht onderzoek, educatie en voorlichting, en de ondersteuning van actieve actoren in Limburg. Daarnaast erkent de Vlaamse overheid de provincies als regisseur van het platteland.

3.1 LANDBOUWBELEID

Het provinciaal beleid land- en tuinbouw is sterk gericht op de ontwikkeling van een economische, duurzame en leefbare land- en tuinbouw. De provincie zet in op zeer diverse projecten en organisaties in verschillende schakels van de keten. De verdere uitbouw van de provinciale landbouwpraktijkcentra is een van de belangrijkste instrumenten om nieuwe productietechnologieën of verbeterde inzichten in teeltprocessen over te dragen op de Limburgse land- en tuinbouwers. Het provinciebestuur ondersteunt daarom drie centra die verband houden met de specialisatie van de verschillende landbouwregio's: PIBO-Campus in Tongeren als proef- en expertisecentrum voor de akkerbouw en plantaardige teelt, pcfruit in Sint-Truiden als erkend praktijkcentrum voor de fruitteelt en het Proef- en Vormingscentrum voor de Landbouw in Bocholt als proef- en expertisecentrum voor de veeteelt en voedergewassen. De Limburgse praktijkcentra hebben een belangrijke rol in de uitvoering van praktijkgericht onderzoek en voorlichting van de land- en tuinbouwers.

De provincie Limburg is een belangrijke partner van relevante actoren die de land- en tuinbouwers ondersteunen bij de dagelijkse bedrijfsvoering, uitbouw van nevenactiviteiten of het bedrijfsmanagement. Het provinciebestuur investeert daarom in de ontwikkeling van een multifunctionele land- en tuin die maximaal interfereert met andere sectoren.

Samen met Vlaanderen staat de provincie Limburg in voor het economisch herstel dat door middel van het Strategisch Actieplan Limburg in het Kwadraat (SALK) wordt gestimuleerd. Het SALK-plan voorziet ook enkele belangrijke strategische acties binnen de land- en tuinbouw. In totaliteit gaat er meer dan 5 miljoen euro naar projecten ter versterking van de Limburgse fruitkolom enerzijds en de tuinbouwcluster in Noord-Limburg anderzijds. Voor de fruitsector gaat daarbij bijzondere aandacht naar innovatie, verbetering en versterking van de export en de uitbouw van Fruitport Sint-Truiden. In Noord-Limburg richt het SALK-plan zich in de land- en tuinbouw op de verdere ontwikkeling van het agrarisch bedrijventerrein Agropolis in Kinrooi tot innovatief cleantech agrarisch bedrijventerrein. Daarnaast gaan middelen naar het versterken van de groenteteelt en het optimaliseren van de mestafzet van de talrijk aanwezige veehouderijen.

3.2. PLATTELANDSBELEID

De provincies zijn de belangrijkste partner van de Vlaamse Overheid voor de uitvoering van de gebiedsgerichte plattelandsontwikkeling van het Europese plattelandsbeleid. De provincie is regisseur van het platteland en heeft een sterke inhoudelijke en financiële inbreng in het plattelandsontwikkelingsprogramma. Bovendien staat ze garant voor een belangrijk deel van het programmabeheer. Daartoe werd een provinciaal plattelandsontwikkelingsplan (PPOP) uitgewerkt dat het Vlaamse PDPO vertaalt in de noden van het Limburgse platteland. Het provinciebestuur zal de komende jaren dit plan gebruiken voor de ontwikkeling van plattelandsondersteunende projecten in Limburg. Het PPOP is het belangrijkste instrument waarmee de provincie Limburg bijdraagt aan de socio-economische leefbaarheid van het platteland.

HOOFDSTUK 5

CONCLUSIES VOOR DE TUIN- EN LANDBOUW

UITDAGINGEN VOOR DE TOEKOMST

1. KERNCIJFERS LAND- EN TUINBOUW

De land- en tuinbouwsector kan in Limburg beschikken over 112 000 ha agrarisch gebied, wat overeenkomt met 46% van de oppervlakte van de provincie. Daarvan is ongeveer 89 888 ha in effectief professioneel gebruik. De land- en tuinbouw bestaat in Limburg uit twee grote landbouwstreken. Enerzijds is er in Zuid-Limburg de streek Haspengouw-Voeren die vooral gekenmerkt wordt door akkerbouw en fruitteelt op vruchtbare leembodems. Anderzijds is de streek Kempen & Maasland in Noord-Limburg gespecialiseerd in de (intensieve) veehouderij en de groenteteelt. In Midden-Limburg is de landbouwsector beduidend minder sterk aanwezig.

Er zijn 3 024 land- en tuinbouwbedrijven actief in Limburg. Zij baten samen ongeveer 6 500 exploitaties uit. In Peer en Sint-Truiden komen de meeste landbouwexploitaties voor. Ook in Tongeren, Bilzen en Riemst is het aantal exploitaties hoog. Het aantal landbouwers is al jaren dalende. Verwacht wordt dat de dalende trend zich nog enige jaren zal manifesteren. Doordat het gebruikte areaal al jaren stabiel is, zijn de bedrijven individueel gegroeid en zullen ze ook in de toekomst nog groeien. Momenteel zijn de bedrijven gemiddeld 28,7 ha groot. De Limburgse bedrijven behoren daarmee tot de grootste van Vlaanderen.

Door de verschillende bodemsoorten aanwezig op het grondgebied in Limburg is ook de aanwezige landbouw zeer divers. Ruim de helft (52%) van de landbouwgrond wordt gebruikt als grasland en voor de teelt van voedergewassen ten behoeve van de veeteelt. Een derde is in gebruik voor de teelt van akkerbouwgewassen zoals granen, suikerbieten, cichorei, ... De tuinbouw in openlucht is de derde grootste land- en tuinbouwsector. Ze beslaat slechts 15% van de landbouwoppervlakte, maar is door het doorgedreven specialisme in de fruitteelt veruit de belangrijkste sector voor Limburg. Bijna 60% van alle Vlaamse fruitproductie situeert zich in het Limburgse fruitteeltgebied. Ook de afzetmarkt (veilingen) heeft zich hierdoor sterk ontwikkeld in de provincie Limburg. Limburg telt vier belangrijke fruitveilingen namelijk de Belgische Fruitveiling, BelOrta (waarin de veiling Borgloon is opgenomen), veiling Haspengouw en de Limburgse Tuinbouwveiling. Ook in de aardbeienteelt is Limburg met 43% van het Vlaamse areaal (411ha) een belangrijke speler. De teelt van groenten voor zowel versmarkt als industriële verwerking is de afgelopen jaren toegenomen in Noordoost-Limburg. Groenteverwerker Noliko in Bree speelt hier een belangrijke rol. Binnen dit segment is Limburg ook een omvangrijke leverancier van asperges. Van het Vlaamse aspergeareaal is 54% gelegen in Limburg.

Naast de fruitteelt is de Limburgse landbouw ook gekend om zijn sterk gespecialiseerde veeteeltbedrijven. Deze zijn over heel het grondgebied van de provincie Limburg terug te vinden, maar de belangrijkste concentratie bevindt zich wel in het noordoosten van de provincie. De gemeenten Peer en Bree kennen de grootste dichtheid aan runderen per oppervlakte landbouwgrond. Bijna 13% van al het Vlaamse melkvee bevindt zich in de Limburg. Het gemiddeld aantal melkkoeien per bedrijf is met 66 het hoogste, na de provincie Antwerpen (73 koeien). Ook in de pluimvee-sector zijn de Limburgse bedrijven gemiddeld ook een stuk groter dan in de andere Vlaamse provincies, met uitzondering van provincie Antwerpen. De sector concentreert zich voornamelijk in Noordoost-Limburg. Binnen het segment varkenshouderij is Limburg een minder belangrijke speler, al komen gespecialiseerde varkenshouderijen wel frequent

BIJNA 60% VAN ALLE VLAAMSE FRUITPRODUCTIE SITUEERT ZICH IN HET LIMBURGSE FRUITTEELTGEBIED.

voor in Noord-Limburg. De grootste dichtheid aan varkens is terug te vinden in Bocholt, Bree en Kinrooi. In Zuid-Limburg is Riemst een opvallende varkensgemeente.

In Limburg zijn er 44 landbouwers die geheel of gedeeltelijk biologisch telen. Samen bewerken zij 770 ha, waarvan bijna de helft in gebruik is als grasland voor beweiding van de dieren. Daarnaast zijn de teelten van biologische fruit en biologische voedergewassen de belangrijkste gewassen met respectievelijk een areaal van 110 en 107 hectare. Opvallend is dat de biologische landbouwers voornamelijk in Zuid-Limburg voorkomen. Dat is te verklaren doordat plantaardige productie gemakkelijker is om te schakelen naar biologische productie dan de dierlijke.

Steeds meer landbouwers zetten in op verbreding van hun landbouwactiviteiten. Veel voorkomende vormen van verbreding zijn de productie van hoeveproducten, rechtstreekse verkoop in hoewinkels en energieproductie (vnl. zonnepanelen). Overpelt, Bocholt, Peer en Diepenbeek zijn de gemeenten waar het aandeel van de verbredende landbouwers het hoogst is.

De meest voorkomende leeftijdsklasse van de landbouwers in Limburg is 45-54 jaar. In de gemeenten waar het belang van landbouw minder omvangrijk is, ligt de gemiddelde leeftijd meestal hoger. Vooral het aandeel van landbouwers in de leeftijdscategorie +65 jaar is in sommige gemeenten opvallend. Slechts bijna 10% van de Limburgse land- en tuinbouwers geeft aan zeker te zijn van een opvolger in het bedrijf. In Vlaanderen ligt dit cijfer met 9,0% iets lager.

Meer dan 60% van de Limburgse landbouwers boert uitsluitend op ervaring. Daarnaast volgde 15% van de landbouwers een basisopleiding en 24% een volledige landbouwopleiding. De percentages zijn gelijkaardig aan die van de andere provincies, uitgezonderd West-Vlaanderen. Het aandeel van de gevormde landbouwers is er hoger.

2. ECONOMISCHE BETEKENIS LAND- EN TUINBOUW

De totale productiewaarde van de Limburgse land- en tuinbouw bedraagt 670 miljoen euro, de fruitteelt maakt hier met 224 miljoen euro bijna een derde van uit. Ook in de segmenten rundvee- en varkenshouderij worden gewichtige productiewaardes geboekt in Limburg. Door het grote aandeel van de fruitsector in Limburg wordt de helft van de productiewaarde gerealiseerd in de plantaardige productie en de andere helft in de dierlijke productie. In de rest van Vlaanderen is de verhouding anders, 60% van de productiewaarde wordt gehaald in de dierlijke productie.

De primaire sector is een arbeidsintensieve sector die als economische drager arbeidsplaatsen genereert. De sector stelt in Limburg ruim 4 730 mensen regelmatig tewerk als zelfstandige of zelfstandig helper. Daarnaast zijn er 3 120 loontrekkende actief. Het totaal aantal arbeidsplaatsen bedraagt dan ook 7 850. Ongeveer 70% van de tewerkgestelden is van familiale oorsprong. Gemiddeld werken op de Limburgse bedrijven 1,9 voltijdse krachten, wat meer is dan in de meeste andere provincies. In Zuid-Limburg is de tewerkstelling van loontrekkenden het grootst. Herstappe, Borgloon, Voeren en Heers kennen het grootste aandeel mensen die als loontrekkenden in de primaire sector actief zijn.

Het aantal mensen dat regelmatig tewerkgesteld is, wordt in bepaalde tijdsperiodes van het jaar aangevuld met onregelmatig tewerkgestelden (seizoensarbeid). In 2012 werkten ruim 31 000 mensen onder de vorm van seizoensarbeid in de primaire sector. Een groot deel daarvan werd tijdens het derde kwartaal ingezet voor de fruitpluk.

3. HET AGROBUSINESSCOMPLEX

Onder agrobusinesscomplex (ABC) wordt algemeen begrepen 'de direct en indirect samenhangende economische activiteiten verbonden met productie, verwerking en afzet van een agrarisch product, met inbegrip van de met de agrarische productie samenhangende toeleverende en dienstverlenende bedrijven'.

Het Vlaamse agrobusinesscomplex maakt ongeveer 6% uit van het totale aantal actieve bedrijven in Vlaanderen. In de provincie Limburg is 12% van het aantal Vlaamse ABC-bedrijven gevestigd. Een derde daarvan is bezig met

verwerking en handel in agrarische producten. De overige bedrijven zijn de landbouwbedrijven. Vervaardiging van bakkerijproducten en deegwaren en het aanbieden van veterinaire diensten zijn na de primaire productie de belangrijkste activiteiten in het Limburgse agrobusinesscomplex. Limburg blijkt een opvallende aanbieder van diensten voor verhuur en leasing van landbouwmachines. Een kwart van de Vlaamse bedrijven in dit segment is gelegen in Limburg. In de verwerkende industrie genereren de 15 belangrijkste bedrijven een omzet van meer dan 1,3 miljard euro.

De tewerkstelling in het agrobusinesscomplex bedraagt ongeveer 20 500 werknemers. De primaire productie is verantwoordelijk voor 7 850 van deze jobs. Dat wil zeggen dat de toeleverende en verwerkende industrie instaan voor de tewerkstelling van ongeveer 12 650 werknemers. De seizoensarbeid is hierin niet meegeteld.

4. UITDAGINGEN

De land- en tuinbouwsector verandert voortdurend. Niet alleen de productieomstandigheden wijzigen constant, maar ook afzetmarkten en regelgeving veranderen vaak. De land- en tuinbouwsector moet zich dan ook telkens aanpassen aan de nieuwe situatie. De productieomstandigheden zijn grotendeels gebonden aan de weersomstandigheden.

AFZETMARKTEN WIJZIGEN ONDER INVLOED VAN VRAAG EN AANBOD VAAK OP DE WERELDMARKT.

Afzetmarkten wijzigen onder invloed van vraag en aanbod, vaak op de wereldmarkt. Daarnaast zal ook de wijzigende regelgeving de komende tijd invloed uitoefenen op de concurrentiepositie van de landbouwbedrijven. De voornaamste veranderingen zijn de opmaak van een nieuw Mest Actie Plan (MAP 5), de voorwaarden

die het Europese Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) zal opleggen i.v.m. met de vergroening en de impact van de instandhoudingsdoelstellingen (IHD). Ook de effecten van het vrijmaken van de markten (afschaffing suikerbietenquota en de melkquota) zullen zich laten voelen bij de dagdagelijkse bedrijfsvoering van de (Limburgse) landbouwbedrijven. Om op al deze uitdagingen in te spelen dient de landbouwer-ondernemer zich flexibel op te stellen en te trachten om van deze hindernissen opportuniteiten en kansen te creëren.

VERKLARENDE WOORDENLIJST

ARBEIDSJAAREQUIVALENT (AJE)

eenheid waarmee de tewerkstelling bij landbouwbedrijven kan worden berekend in volume van tewerkstelling van een voltijdse kracht voor een volledig jaar. De eenheid komt overeen met de typologie Voltijdse Equivalent (VTE) of Full Time Equivalent (FTE).

LANDBOUWEXPLOITATIE

de uitbating van een geheel van activiteiten en bijbehorende infrastructuur door een welbepaalde exploitant en op een welbepaalde locatie, met inbegrip van de door de exploitant in gebruik zijnde landbouwgronden. Iedereen die zich in het kader van het meststoffenbeleid of het landbouwbeleid moet laten registreren bij het Departement Landbouw en Visserij is mee opgenomen. Er zijn niet direct criteria, de exploitatie is immers de locatie (adres) waar de exploitant zijn activiteit doorvoert. Welk type activiteit op een exploitatie plaats vindt, wordt door het Agentschap voor Landbouw en Visserij niet bijgehouden

PRODUCTIEWAARDE

waarde die opgesteld aan de hand van het begrip regionale hoeve: een fictief landbouwbedrijf dat de totale landbouwoutput van de Vlaamse landbouw voortbrengt. De productiewaarde omvat de waarde van het gedeelte van de productie die verkocht wordt buiten deze regionale hoeve, het gedeelte dat verbruikt wordt door de landbouwer en zijn gezin en de inventarisverandering.

STANDARD OUTPUT (SO)

de geldwaarde van de bruto landbouwproductie per eenheid tegen prijzen af boerderij en exclusief btw, uitgedrukt in euro per hectare landbouwgrond. Daarbij is geen rekening gehouden met subsidies en specifieke kosten (zaad, meststoffen, bestrijdingsmiddelen, voeders, energie, enz).

VEREDELING

Met veredeling wordt de pluimvee- en de varkenshouderij bedoeld of de intensieve veehouderij.

UITGAVE

De deputatie van de provincieraad van Limburg

Herman Reynders, gouverneur-voorzitter

Marc Vandeput, Ludwig Vandenhove, Igor Philtjens, Frank Smeets, Jean-Paul Peuskens, Inge Moors, gedeputeerden en **Renata Camps**, provinciegriffier

V.U.: **Bruno Bamps**, directeur Afdeling Economie en Internationale Samenwerking, Directie Ruimte, provincie Limburg, Universiteitslaan 1, 3500 Hasselt

TEKST EN COÖRDINATIE

Wim Tollenaers en **Joris Van der Flaas**, Dienst Landbouw en Platteland, provincie Limburg

FOTOGRAFIE

Coverfoto: Robin Reynders - **Binnenwerk:** Bert van de Lingen, E. Dronkert, Eddy Van 3000, Hindrik Sijens, Jaydot, J. Geraert, Johan Neven, Raymond Klaassen, Ronnes Jacob, Vlaanderen Lekker Land, Don McCullough (*Flickr, Creative Commons*)

VORMGEVING

Ixxi bvba, Hasselt

DRUKWERK

Printkamer, Facilitair Beheer, provincie Limburg

DEPOTNUMMER

D/2014/5857/090

